

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันราชภัฏ โดยเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความสำคัญของศิลปะ งานศิลปะ และศิลปศึกษา
2. หลักสูตรปริญญาตรีทางการศึกษา สาขาศิลปศึกษา
3. วิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล
 - 3.1 คำอธิบายรายวิชา
 - 3.2 การดำเนินงานหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานศิลปะ
4. การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา
 - 4.1 วิธีสอนในระดับอุดมศึกษา
 - 4.2 การศึกษาแบบผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
 - 4.3 ปัญหาการเรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความสำคัญของศิลปะ งานศิลปะ และศิลปศึกษา

ความสำคัญของศิลปะ

Croce (1866-1952 อ้างถึงใน จุฑารัตน์ วิทยา, 2536) กล่าวว่าศิลปะเป็นการแสดงให้ เห็นการเข้าใจลึกซึ้งซึ่งภายใน ซึ่งจะบรรยายให้รู้ด้วยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากสร้างเป็นงานศิลปะ ศิลปะ ยังเป็นการเห็นภายใน และศิลปะคือการแสดงออกของการสังเคราะห์อย่างสุนทรีย์ในจิตใจ อย่างไรก็ตามศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์รับรู้ รับความรู้สึก ความงามจากสื่อต่าง ๆ และนำมาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ในลักษณะเฉพาะบุคคล และสามารถแสดงออกในความงาม ความประณีตละเอียดอ่อนนั้นได้

Good (1973) กล่าวว่า ศิลปะคือกิจกรรมของมนุษย์ที่มีจุดหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจมีทักษะเพื่อสร้างผลงานขึ้นมา

Read (1987) กล่าวว่า ศิลปะมีคำจำกัดความอย่างง่ายและเป็นธรรมดาที่สุดคือ ความพยายามที่จะสร้างสรรค์รูปลักษณะความพึงพอใจขึ้นมาและรูปลักษณะนั้นก่อให้เกิดอารมณ์รู้สึกในความงาม อารมณ์ความรู้สึกในความงามนั้นจะเป็นที่พึงพอใจได้ก็ต่อเมื่อประสาทสัมผัสของเรา รู้สึกชื่นชมในเอกภาพ หรือความประสมกลมกลืนกันในความสัมพันธ์อันมีระเบียบแบบแผน

ชลุค นีมเสมอ (2538) กล่าวว่า ศิลปะมีความหมายในวงแคบ 2 ความหมาย คือ ศิลปะ หมายถึง เฉพาะงานทัศนศิลป์ ซึ่งประกอบด้วยจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และงานสร้างสรรค์อื่น ๆ ที่ใช้ในการเห็นเป็นปัจจัยในการรับรู้เท่านั้น และศิลปะหมายถึง ความมีคุณภาพ หรือคุณค่าทางศิลปะของผลงาน

จากความสำคัญของศิลปะดังกล่าว สรุปได้ว่า ศิลปะ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจ มีลักษณะเฉพาะบุคคล มีความประณีตละเอียดอ่อน ก่อให้เกิดอารมณ์รู้สึกถึงความงามและจะต้องมีคุณภาพ มีคุณค่าในผลงานนั้น

ความสำคัญของงานศิลปะ

พระบรมราชาวาท รัชกาลที่ 9 (อ้างถึงใน จตุรงค์ หิริญาญจน์, 2540) กล่าวถึงความสำคัญของงานศิลปะว่า เคล็ดลับสู่ความสำเร็จในงานศิลปะทั้งหลาย อยู่ที่ว่า ศิลปินผู้นั้นจะต้องเป็นอิสระอย่างแท้จริงในการที่จะเสนอความเป็นตัวของตัวเอง ในผลงานของตน ศิลปินจะต้องไม่ตกเป็นทาสของแฟชั่นหรือความคิดของคนอื่น ผลงานของศิลปินจะต้องเกิดขึ้นจากความบริสุทธิ์ทางจิตใจและสติปัญญา

สมพร รอดบุญ (2538) ได้กล่าวถึงที่มาของความคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะ คือ ประการแรกเป็นความคิดที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกภายในของศิลปินเอง และประการที่สองคือ เป็นความคิดอันเกิดจากการประมวลประสบการณ์ต่าง ๆ จากโลกภายนอก

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2534) ได้กล่าวว่า แก่นแท้ของผู้ที่สร้างงานศิลปะ อยู่ที่ความสำเร็จของผลงานและพฤติกรรมของผู้นั้นว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจศิลปะมากน้อยเพียงใด แต่สิ่งที่ศิลปินหรือผู้สร้างงานศิลปะมีอยู่ในตัวนั้น อาจแสดงให้ปรากฏออกมาหรือไม่ปรากฏออกมาก็เป็นเอกลักษณ์ของผู้นั้น ไม่มีใคร หยั่งรู้ได้ทั้งหมด

ศิริโรจน์ ผลพันธิน (2529) กล่าวว่า การถ่ายทอดจินตนาการและแนวความคิดออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสื่อความหมายให้ผู้อื่น ได้เกิดความเข้าใจและมีอารมณ์ร่วมเป็นสิ่งที่ยากมาก เพราะนอกจากจะถ่ายทอดให้เกิดความคล้อยตามได้แล้ว ยังต้องมีความสวยงามอีกด้วย เพราะฉะนั้นผู้สร้างสรรค์งานศิลปะได้ จึงนับว่าเป็นผู้มีความสามารถอย่างมาก

Wilson (1969) กล่าวถึง งานศิลปะว่า เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแทนของจริงหรือเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สำหรับอีกเกณฑ์หนึ่ง งานศิลปะหมายถึง สิ่งที่มนุษย์ทำขึ้นให้สามารถดูหรือมีความรู้สึกในการแสดงออกของอารมณ์ผู้สร้างสรรค์

วิรุณ ตั้งเจริญ (2530) กล่าวว่า งานศิลปะช่วงที่ศึกษาในสถาบันเป็นช่วงที่มีอิทธิพลรอบด้าน เป็นช่วงที่ยังข้องแวะกับเกรดคะแนนหรือช่วงแสวงหาเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ที่ต้องรอวันพิสูจน์ในอนาคต ว่าวิถีทางของตนขณะนี้นั้น จะเป็นที่ชื่นชอบจริงจังและยืนยงเพียงใด เป็นอุดมการณ์หรือเป็นแรงผลักดันรอบด้านชั่ววูบ

จากความสำคัญของงานศิลปะดังกล่าวสรุปได้ว่า งานศิลปะช่วงที่ศึกษาในสถาบันเป็นช่วงที่มีอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับเกรดหรือคะแนนและเป็นช่วงแสวงหาเพียงช่วงหนึ่ง ซึ่งยังคงต้องรอพิสูจน์กันในอนาคต และรูปแบบของงานจะออกมาเป็นลักษณะเฉพาะตน มีแนวคิดและวิธีการสร้างสรรค์ผลงานแตกต่างกัน ซึ่งควรจะต้องมีการจัดแสดงผลงานของพวกเขาเหล่านั้นสู่สายตาของสังคม

ความสำคัญของศิลปะศึกษา

Good (1973) กล่าวว่า ศิลปะศึกษาคือการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเกี่ยวกับศิลปะที่จัดขึ้นในโรงเรียน โดยแยกออกเป็นวิชาหลัก ๆ เช่น วิจารณ์ศิลป์ ศิลปะอุตสาหกรรม

กราฟฟิก พานิชศิลป์ ศิลปะการจัดบ้าน การจัดฉากละครหรือกล่าวเป็นวิชาที่แยกรายละเอียด เช่น ออกแบบ ทฤษฎีสี ประวัติศาสตร์ศิลป์ ความซาบซึ้งในศิลปะ

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2520) กล่าวว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มีคุณค่าต่อมนุษย์และมีความผูกพันกับชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก เริ่มตั้งแต่การเลือกใช้สีสันท่าง ๆ ของเสื้อผ้าในการแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย การตกแต่งบ้าน อาคารสถานที่ รวมถึงการจัดสถานพักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ ก็จะนำเอาศาสตร์ด้าน วิชาศิลปศึกษาไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และพึงประสงค์ของบุคคลหรือหน่วยงานนั้น ๆ

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2530) กล่าวว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ต้องอาศัยความถนัด ความสามารถพื้นฐานที่มีอยู่ในตัว และใช้วิธีการเรียนการสอน ไปถึงสิ่งเหล่านั้นออกมาให้เจ้าตัวทราบในความสามารถของตนเอง แล้วเสริมประสบการณ์และมีโอกาสได้แสดงออกได้มากยิ่งขึ้น

เกษร ธิตะจारी (2530) กล่าวว่า ศิลปศึกษาคือการสร้างสรรค์งานของมนุษย์ ซึ่งมีขอบข่ายของการทำงานแต่ละประเภท แต่ละแขนงที่แตกต่างกันออกไปตามจุดประสงค์ของผู้สร้าง และขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการศึกษา

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวว่า ศิลปศึกษาเป็นคำที่ใช้เรียกกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางศิลปะ ให้แก่นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ต้องการเป็นครูสอนศิลปะ ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมถึงพัฒนาการของนักเรียน วิธีสอน การจัด หลักสูตร การจัดห้องเรียน การสร้างสื่อการสอน การรู้จักสกัดเนื้อหาวิชาศิลปะนำมาปรับปรุงใช้สอนให้เหมาะกับระดับการศึกษา

จากแนวความคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า ศิลปศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่มีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ควบคู่ไปโดยอาศัยทักษะ ความถนัด ความสามารถพื้นฐานที่มีอยู่ในตัว ตลอดจนมีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์เป็นของตนเอง สามารถสร้างงานเองได้อย่างอิสระเสรีทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการศึกษา อีกทั้งเป็นการฝึกทักษะในการจินตนาการและการแสดงออกในด้านความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมและพัฒนาจิตใจ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สามารถนำมาใช้กับตนเองและผู้อื่นได้ ทั้งในด้านการดำรงชีวิตประจำวัน และพัฒนาสังคมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อไปในภายภาคหน้า

2. หลักสูตรปริญญาตรีทางการศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา

National Art Education Association (1976) ได้กล่าวถึง หลักสูตรมาตรฐานศิลปศึกษา (Standards for Art Teacher Preparation Programs) ระดับปริญญาตรี ของสมาคมศิลปศึกษาแห่งชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกาว่าแบ่งออกเป็น 4 ข้อใหญ่ ดังนี้

1. โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร

1.1 เนื้อหาวิชาสำหรับการสอนวิชาเฉพาะทางด้านศิลปะ ประกอบด้วย

ก) รายวิชาที่เป็นพื้นฐานความรู้และทักษะทางด้านศิลปะ ซึ่งได้แก่ กลุ่มรายวิชาปฏิบัติการทางศิลปะขั้นพื้นฐานหรือขั้นต้น เช่น การวาดภาพ ภาพพิมพ์ ประติมากรรม การออกแบบ งานช่าง เป็นต้น ควรจัดให้เรียนประมาณ 21-30 หน่วยกิต กลุ่มรายวิชาความรู้ความเข้าใจทางด้านศิลปะ เช่น วิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ ปรัชญาศิลปะ สุนทรียศาสตร์ เป็นต้น ควรจัดให้เรียนประมาณ 12-15 หน่วยกิต กลุ่มวิชาศิลปะขั้นสูง ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนทางสาขาใดสาขาหนึ่งหรือมากกว่า ตามความสนใจของผู้เรียน ควรจัดให้เรียนประมาณ 6-9 หน่วยกิต

ข) รายวิชาที่มีเนื้อหาวิชาเสริมความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาทางด้านศิลปะ ให้กว้างขวางเพียงพอสำหรับการนำไปใช้สอน รายวิชาด้านนี้มีหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวิชาที่ให้ความรู้ ความซาบซึ้ง ในศิลปะสาขาอื่น ๆ เช่น การละคร วรรณคดี หรือดนตรี เป็นต้น กลุ่มวิชาเกี่ยวกับความรู้ด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เช่น ความรู้เรื่องแสง องค์กรประกอบทางเคมีของสี วัสดุสีงาน การระงับรักษาความปลอดภัยจากการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอันตราย เป็นต้น กลุ่มวิชาทางด้านจิตวิทยาศิลปะ กลุ่มวิชาด้านศิลปะกับชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพ กลุ่มวิชาความรู้ด้านประวัติและปรัชญาศิลปศึกษา เนื้อหาวิชาเหล่านี้ควรจัดให้เรียนประมาณ 12-15 หน่วยกิต

1.2 เนื้อหาวิชาทางมนุษยศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย รายวิชาทางด้านสังคมวิทยา จิตวิทยา มานุษยวิทยา ธรรมชาติวิทยาและปรัชญาของการศึกษาทั่วไป และวิชาด้านหลักสูตรและการศึกษาทั่วไป วิชาต่าง ๆ เหล่านี้ควรจัดให้เรียนประมาณ 9 หน่วยกิต

1.3 เนื้อหาวิชาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนการสอนและประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง เนื้อหาวิชาในส่วนนี้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์ ตรวจสอบทฤษฎีทางศิลปะ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ การประเมินผล การสังเกตการเรียนการสอนศิลปะในชั้นเรียน การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้และสื่อความหมาย การบริหารและการจัดการ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่และเครื่องมือต่าง ๆ

1.4 การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ผู้เรียนควรได้มีประสบการณ์การสอนทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา ทั้งในฐานะผู้ช่วยสอนหรือสอนเองโดยตรง โดยการดูแลแนะนำของ อาจารย์นิเทศก์ที่มีประสบการณ์ ในรายวิชาใดรายวิชาหนึ่ง ไม่น้อยกว่า 2 เดือน อาจารย์นิเทศก์หรือผู้ดูแลการฝึกสอนของนิสิตควรมีประสบการณ์การสอนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี การประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ควรประเมินจากระบวนการเรียนการสอนและสภาพการสอนควบคู่กับการประเมินความก้าวหน้าของนิสิต จะต้องมีการประสานงานระหว่างสถาบันกับโรงเรียนที่ฝึกสอน และโรงเรียนนั้นควรมีสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกประสบการณ์ของผู้เรียน

2. คณาจารย์ผู้สอน

2.1 คณาจารย์ผู้สอนควรมีความสามารถทางวิชาการทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ โดยสามารถถ่ายทอดความรู้ทางศิลปะด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนได้ ซึ่งผู้เรียนจะจะสามารถนำไปใช้ต่อไป สามารถทำให้ผู้เรียนมีความสนใจใคร่รู้ และรู้จักการแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ตนสนใจ และวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปะในแง่มุมต่าง ๆ ตลอดจนฝึกฝนให้ผู้เรียนได้มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการทำงานที่สนใจ ผู้สอนควรมีความสามารถในการสอนให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์ตัดสิน ประเมินคุณค่าผลงานได้

2.2 คณาจารย์ผู้สอนควรมีข้อพิจารณาเกี่ยวกับการสอนของตนเองว่าสามารถตอบสนองความสนใจและความต้องการของผู้เรียนได้หรือไม่ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบันมากน้อยเพียงใด เคยเข้าไปมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมของชุมชนหรือไม่ มีการปรับปรุงการสอน วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมต่าง ๆ บ้างหรือไม่ การดำเนินการของคณาจารย์ควรอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดี

2.3 สิ่งที่คณาจารย์ในสถาบันควรจัดดำเนินการเพื่อพัฒนาและบริการคือข้อมูลรายละเอียดของสถาบัน แล้วแจกจ่ายให้ทั่วถึง พิจารณาภาระการสอนให้มีความเหมาะสม เป็นต้น

3. การดูแลให้คำปรึกษากับผู้เรียน ผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้เข้าเรียนในหลักสูตรศิลปศึกษา ควรได้รับการดูแลจากอาจารย์ที่ปรึกษาในเรื่องของการจัดโปรแกรมการศึกษา การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะคิดต่อวิชาชีพในทางที่เหมาะสม และให้ผู้เรียนได้เห็นเป้าหมายว่าตนเองต้องการอะไร

4. เครื่องมือการเรียนรู้ สถาบันควรมีการบริการทางด้านห้องสมุด วัสดุการทำงาน และศูนย์เครื่องมือ โสตทัศนูปกรณ์ ในห้องสมุดควรมีหนังสือศิลปะประเภทต่าง ๆ ไมโครฟิล์ม และวัสดุอื่น ๆ ทางศิลปะ ไว้บริการ โดยมีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดและผู้ช่วยทำหน้าที่ในการดูแลให้บริการ สำหรับศูนย์เครื่องมือบริการ โสตทัศนูปกรณ์ ควรมีสื่อทางศิลปะชนิดต่าง ๆ เช่น วิดีทัศน์ ผลงานศิลปะเด็ก ภาพยนตร์ เป็นต้น สื่อเหล่านี้ควรมีคุณภาพที่เหมาะสม

สำหรับหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย จะเน้นพิเศษในเรื่องของเนื้อหา และองค์ประกอบที่เกี่ยวกับเนื้อหา รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ เพราะชีวิตนอกห้องเรียน นอกเหนือจากเนื้อหาแล้ว ครูอาจารย์จะมีบทบาทน้อย ผู้เรียนย่อมมีอิสระที่จะรับและเลือก โดยเสรีและเป็นขั้นของการแสวงหาเฉพาะด้าน (อุบล ตูจันดา, 2532) ปัจจุบันหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับปริญญาตรี ที่มีการเรียนการสอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล คือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษา ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต(ค.บ.) สาขาการสอนวิชาเฉพาะ วิชาเอกศิลปศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2538) รายละเอียดของหลักสูตร มีดังนี้

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ ในการสอนวิชาศิลปศึกษา ในระดับโรงเรียน ทั้งระดับประถมและมัธยม ตลอดจน มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางศิลปะด้านใดด้านหนึ่ง ทั้งมีความรู้เพียงพอที่จะศึกษาต่อในระดับสูง

โครงสร้างหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 145 หน่วยกิต โดยมีโครงสร้างของหลักสูตรดังนี้

1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	34	หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะ	41	หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเอกศิลปศึกษา	60	หน่วยกิต
4. หมวดวิชาเลือกเสรี	10	หน่วยกิต

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษา ในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) สาขาวิชาเอกศิลปศึกษา หลักสูตรต่อเนื่อง

2 ปี (พุทธศักราช 2531) และหลักสูตรใหม่ 4 ปี (พุทธศักราช 2540) รายละเอียดของหลักสูตร มีดังนี้

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อผลิตบัณฑิตทางการศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา ออกไปพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ด้านการสอนวิชาศิลปศึกษา ในสถาบันการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
2. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านศิลปะ ไปปฏิบัติงานใน หน่วยงานภาครัฐบาลและภาคเอกชน ในฐานะนักวิชาการและผู้ประยุกต์ศิลปะต่อไป
3. เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านศิลปศึกษา ให้ครูประจำการได้ศึกษาเพื่อเพิ่มเติม วิทยฐานะและพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนได้
4. เพื่อเป็นพื้นฐานและส่งเสริมการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจในด้านศิลปะ เพื่อพัฒนาค่านิยม และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ แก่นักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โครงสร้างหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาเอกศิลปศึกษา (หลักสูตรต่อเนื่อง 2 ปี)

จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 89 หน่วยกิต โดยมีโครงสร้างของหลัก

สูตรดังนี้

1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	12	หน่วยกิต
2. หมวดวิชาชีพการศึกษา	17	หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเอกศิลปศึกษา แบ่งเป็น 2 โปรแกรม ให้เลือกเรียนดังนี้		
โปรแกรมที่ 1 หมวดวิชาเอกกว้าง	60	หน่วยกิต
(โดยเลือกเรียนเพียงแนวใดแนวหนึ่ง จาก 5 แนว คือ แนวครุศิลป์		
แนวทัศนศิลป์ แนวการออกแบบสิ่งพิมพ์ แนวจิตรกรรม และแนวประติมากรรม) หรือ		
โปรแกรมที่ 2 หมวดวิชาเอก-โท	60	หน่วยกิต
4. หมวดวิชาเลือกเสรี	8	หน่วยกิต

หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา (หลักสูตร 4 ปี)

จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 140 หน่วยกิต โดยมีโครง สร้างของหลักสูตรดังนี้

1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	35	หน่วยกิต

2. หมวดวิชาชีพการศึกษา	33	หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเฉพาะ (โดยเลือกเรียนสาขาใดสาขาหนึ่งต่อไปนี้ คือ มัณฑนศิลป์ ออกแบบสิ่งพิมพ์ จิตรกรรม และประติมากรรม)	60	หน่วยกิต
4. หมวดวิชาเลือกเสรี	12	หน่วยกิต

สถาบันราชภัฏ

สถาบันราชภัฏ จัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษา ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) ศิลปศึกษา สาขาวิชาการศึกษา สายมัธยมศึกษา ระดับปริญญาตรี (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2536) รายละเอียดของหลักสูตร มีดังนี้

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ภาควิชาศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถทางการรับรู้ด้านทัศนศิลป์
2. เพื่อสร้างเสริมผู้เรียนให้มีความซาบซึ้งในคุณค่าทางทัศนศิลป์ทั้งของตะวันตกและตะวันออก
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถวิเคราะห์ วิจัยและรู้ประวัติความเป็นมาของงานทัศนศิลป์
5. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสอนศิลปะในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา
6. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาแนวคิดทางศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

โครงสร้างหลักสูตร

หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 146 หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนหน่วยกิตแต่ละหมวดวิชา และแต่ละกลุ่มวิชาดังนี้

1. หมวดพื้นฐานทั่วไป	40	หน่วยกิต
กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร	10	หน่วยกิต
กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์	10	หน่วยกิต

กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	10	หน่วยกิต
กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี		10 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน	96	หน่วยกิต
กลุ่มวิชาเนื้อหา		
วิชาเอก		
แบบเอกเดี่ยว	61	หน่วยกิต
บังคับ เรียน	35	หน่วยกิต
2001101 ทฤษฎีการรับรู้ทางทัศนศิลป์		2(1-2)
2001102 สุนทรียภาพศึกษา 1		2(1-2)
2001103 ทฤษฎีสี 1		2(1-2)
2001104 ศิลปะไทย 1		2(1-2)
2002902 โครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล		3(2-2)
2004902 ปัญหาศิลปะร่วมสมัย		2(1-2)
2011102 ศิลปะพื้นบ้าน 1		2(1-2)
2011202 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1		2(1-2)
2012106 วัสดุและเทคนิคศิลปะ		2(1-2)
2014302 ศิลปะวิจารณ์ 1		2(2-0)
2014305 ศิลปศึกษาเบื้องต้น		2(2-0)
2021101 หลักการเขียนภาพ		2(1-2)
2021113 จิตรกรรมพื้นฐาน		2(1-2)
2021201 ภาพพิมพ์พื้นฐาน		2(1-2)
2021303 ประติมากรรม 1		2(1-2)
2031401 หลักการออกแบบศิลปกรรม		2(1-2)
2031402 เขียนแบบพื้นฐาน		2(1-2)

เลือก เลือกเรียนรายวิชาต่อไปนี้จำนวนไม่น้อยกว่า 26 หน่วยกิต

จากทุกแขนงวิชา โดยให้เลือกเรียนแขนงวิชาละไม่น้อยกว่า 4 หน่วยกิต

1) แขนงวิชาทัศนศิลป์

1.1 รายวิชาจิตรกรรม

1.2 รายวิชาภาพพิมพ์

1.3 รายวิชาประติมากรรม

1.4 รายวิชาศิลปะไทย

- 2) แขนงวิชาศิลปะประยุกต์
- 3) แขนงวิชาความเข้าใจทางศิลปะ
- 4) แขนงวิชาศิลปะพื้นบ้าน

กลุ่มวิชาชีพครู 25 หน่วยกิต

กลุ่มวิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 10 หน่วยกิต

3. หมวดวิชาเลือกเสรี 10 หน่วยกิต

จากการศึกษาถึง โครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษาของแต่ละสถาบันการศึกษา จะเห็นได้ว่า โครงสร้างหลักสูตร ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ การจัดหมวดหมู่วิชา นั้นแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะหรือหมวดวิชาเฉพาะด้าน และหมวดวิชาเลือกเสรี ส่วนกลุ่มวิชาในหมวดวิชาเฉพาะอาจมีความแตกต่างกันบ้าง แต่โดยรวมแล้วมีกลุ่มวิชาที่เรียนเกี่ยวกับพื้นฐานทางศิลปะกับกลุ่มวิชาที่เรียนทางด้านวิชาชีพเฉพาะสาขาเช่นเดียวกัน สำหรับจำนวนหน่วยกิตนั้นมีการกำหนดแตกต่างกัน และเน้นความสำคัญไปที่หมวดวิชาเฉพาะเหมือนกันทุกแห่ง

3. วิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล

ตามที่กรมการฝึกหัดครู (2537) ได้มอบหมายให้หน่วยศึกษานิเทศก์ จัดประชุมปฏิบัติการ ปรับปรุงหลักสูตรวิทยาลัยครูนั้น จากการประมวลข้อมูลเบื้องต้น โปรแกรมวิชาศิลปศึกษาในสายศิลปกรรมและศิลปประยุกต์ มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการปรับปรุงในบางส่วนของหลักสูตร รหัสวิชาและคำอธิบายรายวิชาให้มีความสมบูรณ์ต่อไป สำหรับวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล รหัสวิชา 2002902 จำนวน 3 หน่วยกิต ได้มีการปรับปรุงขึ้นจากเดิมคือวิชาศิลปนิพนธ์ รหัสวิชา 2642904 จำนวน 4 หน่วยกิต ทั้งนี้เพื่อให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับผู้เรียนในปัจจุบัน วิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลจัดอยู่ในหมวดวิชาเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นหมวดวิชาที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติในวิชาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ทั้งในด้านเทคนิควิธีและการจัดการงานอาชีพ โดยสามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมการฝึกหัดครู, 2537) และหลักสูตรของสถาบันราชภัฏได้กำหนดให้นักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา ในชั้นปีที่ 4 ทุกคน จะต้องทำการศึกษาวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลหรือวิชาศิลปนิพนธ์ โดยที่นักศึกษาจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อทำโครงการที่ตนเองมีความถนัดและสนใจเป็นพิเศษ

วิธีการศึกษาศิลปนิพนธ์เป็นลักษณะการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งหลักในการจัดการเรียนการสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองหรือเอกะศึกษานี้คือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสค้นคว้าตามแนวทางเสนอแนะจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิชา นักศึกษาจะพบอาจารย์ตามเวลาที่กำหนด เช่น สัปดาห์ละ 1 หรือ 2 ชั่วโมง ตามจำนวนหน่วยกิตที่ลงทะเบียนไว้และไม่จำเป็นต้องพบอาจารย์ทุกสัปดาห์ เพราะบางสัปดาห์จะกำหนดให้นักศึกษาไปค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด และเวลาที่มาพบอาจารย์ตามตารางที่ทั้งสองฝ่ายจัดไว้ก็จะให้นักศึกษา รายงานเรื่องที่ค้นคว้ารวบรวมประมวลความรู้ความคิดเห็น ในขณะที่เดียวกันอาจารย์จะเป็นผู้ซักถามเพิ่มเติมหรือเสนอแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมให้ในกรณีที่ผู้เรียนได้สาระยังไม่ครบถ้วนตามที่ได้วางแผนร่วมกันได้ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530) และ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพิจารณาวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีว่า สามารถพิจารณาได้ 2 แนวทางคือ แนวที่ 1 ดูในแง่ของคุณภาพและปริมาณ โดยเรื่องของคุณภาพควรเน้นที่วิธีการ (methodology) เพื่อดูว่าการที่นักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้น ได้ทำอย่างมีขั้นตอน มีระบบหรือไม่ ส่วนในเรื่องของปริมาณกำหนดได้จากงานที่ทำและเวลา แนวที่ 2 เป็นการพิจารณาในเชิงกระบวนการและผลผลิต คือดูกระบวนการ (process) และ ผลผลิต (product) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้คอยดูว่านักศึกษาดำเนินการมาอย่างถูกต้องหรือเป็นกระบวนการที่พอจะเชื่อถือได้แค่ไหน เพราะถ้านักศึกษาได้เข้าใจกระบวนการและเดินในทิศทางที่ถูกต้องแล้ว ก็จะเกิดความมั่นใจว่าเมื่อจบไปแล้วเขาจะหาความรู้ต่อไปได้

จะเห็นได้ว่าวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลหรือวิชาศิลปนิพนธ์นั้นมีลักษณะเป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยที่ผู้เรียนจะต้องพบอาจารย์ที่ปรึกษาตามกำหนดเวลาที่ตกลงไว้ ทั้งนี้ต้องมีการกำหนดขอบเขตของโครงการที่จะทำให้ชัดเจน มีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อกำหนดแนวคิดและดำเนินงานเพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่สมบูรณ์ต่อไป

3.1 คำอธิบายรายวิชา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี วิชาเอกศิลปศึกษา หลักสูตรต่อเนื่อง 2 ปี (2531) และหลักสูตร 4 ปี (2540) ได้จัดให้วิชาศิลปนิพนธ์อยู่ในกลุ่มวิชาเลือกแนว (อย่างใดอย่างหนึ่ง) 4 หน่วยกิต และมีคำอธิบายรายวิชาดังนี้

1. ศิลปนิพนธ์: ครุศิลป์ (A Study of Art Education) เป็นการศึกษาค้นคว้างานด้านการสอนศิลปศึกษา เพื่อแสวงหาความรู้และรูปแบบการสอน

2. ศิลปนิพนธ์: มัณฑนศิลป์ (A Study of Decorative Design) เป็นการศึกษาค้นคว้างานออกแบบตกแต่งเพื่อแสวงหาความรู้ความชำนาญในการออกแบบและวิเคราะห์ระบบงาน จะเป็นการแสดงผลงานชุดที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบของการจัดนิทรรศการ ภายใต้การควบคุมของอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งได้แต่งตั้งขึ้น

3. ศิลปนิพนธ์: ออกแบบสิ่งพิมพ์ (A Study of Printed Material Design) เป็นการศึกษาค้นคว้างานด้านออกแบบสิ่งพิมพ์ตามแขนงงานที่สนใจ เพื่อแสวงหาความรู้ และเทคนิคของการออกแบบสิ่งพิมพ์ จะเป็นการแสดงผลงานชุดที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบของการจัดนิทรรศการ ภายใต้การควบคุมของอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งได้แต่งตั้งขึ้น

4. ศิลปนิพนธ์: จิตรกรรม (A Study of Painting) เป็นการศึกษาค้นคว้างานจิตรกรรมที่สนใจเพื่อแสวงหาความรู้ความชำนาญ จะเป็นการแสดงผลงานชุดที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบของการจัดนิทรรศการภายใต้การควบคุมของอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งได้แต่งตั้งขึ้น

5. ศิลปนิพนธ์: ประติมากรรม (A Study of Sculpture) เป็นการศึกษาค้นคว้างานประติมากรรมที่สนใจ เพื่อแสวงหาความรู้ และความชำนาญ

ในส่วนของหลักสูตรต่อเนื่อง 2 ปี จะศึกษาวิชาศิลปนิพนธ์ ตั้งแต่ข้อ 1 ถึง 5 ในภาคการเรียนที่ 1 และหลักสูตร 4 ปี จะศึกษาวิชาศิลปนิพนธ์เฉพาะข้อ 2 ถึง 5 ในภาคการเรียนที่ 2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2538) วิชาเอกศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปี ใช้ชื่อว่าวิชาการศึกษาศิลปะภายใต้การนิเทศ (Supervise Study in Art) 2 หน่วยกิต ได้จัดอยู่ในรายวิชาบังคับและมีคำอธิบายรายวิชาดังนี้

เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจศิลปะแต่ละสาขาได้ทำการค้นคว้า หาคำความรู้เพิ่มเติม และปฏิบัติงานภายใต้การนิเทศของอาจารย์ในสาขาวิชานั้น

สถาบันราชภัฏ (2536) โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปี ใช้ชื่อว่าวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล (Individual Art Project) 3 หน่วยกิต ได้จัดอยู่ในรายวิชาบังคับเรียน มีคำอธิบายรายวิชาดังนี้

นักศึกษาจะต้องขออนุญาตจากอาจารย์ประจำวิชาและหัวหน้าภาควิชา เพื่อขอทำการศึกษางานออกแบบ ในกรณีพิเศษที่ตนเสนอหรือเป็นงานที่น่าสนใจ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพของตน

จากคำอธิบายรายวิชาจะเห็นได้ว่า นักศึกษาหรือผู้เรียนนั้นมีบทบาทที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล กล่าวคือ เน้นให้ผู้เรียนได้ดำเนินการเรียนทุกขั้นตอนด้วยตนเอง ควบคู่ไปกับการปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาเสมอ ทั้งนี้ นักศึกษาจะต้องทำการศึกษางานเป็นกรณีพิเศษ เริ่ม ตั้งแต่เสนอแนวคิดความเป็นมาของโครงการ เพื่อขอความเห็นชอบจากอาจารย์นิเทศ จึงจะสามารถดำเนินการได้ ตลอดจนนักศึกษาจะต้องจัดแสดงผลงานที่ได้จากการศึกษา มาเป็นรูปของการจัดนิทรรศการ ภายใต้การ ควบคุมของ อาจารย์นิเทศก์หรืออาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการที่ได้แต่งตั้งขึ้น

3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานศิลปะ

อารียา คลังชำนาญ (2536) การปฏิบัติงานศิลปะเกี่ยวข้องอย่างมากกับพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัยของผู้เรียน ซึ่ง Bloom (1956) ได้จำแนกพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับศิลปะทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นความรู้เกี่ยวกับศิลปะ มี 5 ด้าน คือ

1.1 ความรู้ในเนื้อหาวิชาศิลปะ (Knowledge of Life) โดยเฉพาะความรู้ด้านประสบการณ์สุนทรีย์ หากผู้เรียนขาดความรู้ หรือ จินตนาการในด้านนี้แล้ว เขาจะสามารถ พูด ทำ และพิจารณาเลือกสรรเกี่ยวกับศิลปะ ได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

1.2 ความรู้เกี่ยวกับ องค์ประกอบศิลปะ (Knowledge of Composition) เป็นพื้นฐานศิลปะที่สำคัญที่ว่าด้วยเรื่อง การจัด หรือ การประกอบกันของทัศนธาตุ เพื่อให้ได้ องค์ประกอบที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้เรียน สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับงานของเขาหรืองานของผู้อื่น ได้อย่างมีระบบ

1.3 ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำ (Knowledge of Procedures) เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับศิลปิน หรือ ผู้เชี่ยวชาญ ที่จะต้องรู้ว่า งานศิลปะที่เขาจะทำนั้นทำอย่างไร ความรู้ด้านนี้จะทำให้เขาสามารถทำงานศิลปะ หรือ พิจารณาตัดสินงานศิลปะ ได้อย่างเหมาะสม

1.4 ความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ศิลป์ (knowledge of Art History) เป็นความรู้เกี่ยวกับการทำงานศิลปะ และ เข้าถึงงานศิลปะ เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิด และช่วยให้เขาทำงานศิลปะหรือพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับศิลปะ ได้อย่างเชี่ยวชาญ

1.5 ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของศิลปะ คุณค่าของศิลปะ และธรรมชาติของประสบการณ์สุนทรีย์ (Knowledge of the Nature of Art, the Value of Art and the Nature of Aesthetic Experience) เป็นความรู้ความเข้าใจที่นำไปสู่การพิจารณาตัดสิน สัตยคุณลักษณะทางการ

เห็นที่มีอยู่ใน งานศิลปะ ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ จะไม่แสดงเป็นคำพูดแต่จะถูกถ่ายทอดในลักษณะของรสนิยม

2. จิตพิสัย (Affective Domain) เป็นทัศนคติที่นำไปสู่การสร้างงานศิลปะ และเข้าถึงงานศิลปะ มี 4 ด้าน คือ

2.1 ความสนใจ ในประสบการณ์สุนทรีย์ (Interest in the Aesthetic Dimension of Experience) เป็นความสนใจหรือความโน้มเอียงอันเป็นความปรารถนาส่วนบุคคล เมื่อถูกชี้แนะให้รับรู้เกี่ยวกับลักษณะ ความหมาย และความสัมพันธ์ของประสบการณ์ ถ้าเขาไม่รับรู้สิ่งเหล่านี้ เขาก็ไม่สามารถที่จะเข้าใจสัญลักษณ์ทางการเห็น และไม่สามารถที่จะเข้าถึงงานศิลปะได้

2.2 ความมั่นใจในการทำงานศิลปะและประเมินผลงานศิลปะ (Confidence in One's Ability to Make and Evaluate Work of Art) หากผู้เรียนปราศจากความมั่นใจในเนื้อหาที่เรียนแล้ว เขาก็ไม่ชอบที่จะร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ

2.3 ความเป็นผู้มีใจกว้างต่อการยอมรับความแตกต่างของรูปทรง หรือลักษณะแบบอย่างในศิลปะ (Open-Mindedness Toward the Different Forms or Styles That Art Might Take) สิ่งนี้มีความสำคัญโดยเฉพาะสำหรับผู้เชี่ยวชาญ เพราะเขาไม่สามารถเข้าถึงสุนทรีย์ภาพในงานศิลปะชิ้นนั้นได้ หากเขาเป็นคนมีใจคับแคบที่จะรับรู้เกี่ยวกับรูปทรง ลักษณะแบบอย่าง รูปร่างหรือเทคนิค ที่ประกอบอยู่อย่างพิเศษในงานศิลปะ

2.4 ความขยันเอาใจใส่และความตั้งใจ (Willingness to Workhard and the Persevere) จนกระทั่งงานที่ทำหรือได้รับมอบหมายสำเร็จลง ความขยันเอาใจใส่มีความสำคัญ โดยเฉพาะต่อการพัฒนาของทักษะในด้านการจัดวัสดุศิลปะ ซึ่งเป็นผลให้การเสนอความหมายของประสบการณ์สุนทรีย์มีความเหมาะสม

3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นทักษะในงานศิลปะ การประสานกันของมือกับตาในการใช้เครื่องมือ และวัสดุ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่ามันยังไม่เป็นที่ยุติว่าความสามารถในการใช้เครื่องมือและวัสดุจะเกี่ยวเนื่องกับศิลปะ แต่การมีความสามารถหลาย ๆ ด้าน เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสสำหรับการแสดงออก และทักษะยังเป็นความชำนาญทางเทคนิคหรือความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์โดยเฉพาะ ทักษะเป็นความสามารถที่จะทำให้ผู้ดูเข้าใจในความคิด และอารมณ์ที่ได้เสนอไป หากศิลปินมีทักษะในการใช้สื่อหลาย ๆ ชนิด ก็จะทำให้เขามีอิสระในการเสนอความคิดได้กว้างขวางขึ้น และอารมณ์ก็มีความเด่นชัดขึ้น

Michael (1983) ได้วิเคราะห์ถึง ประสบการณ์ด้านศิลปะภาคปฏิบัติในเชิงของการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างงานศิลปะว่า การพยายามที่จะแก้ปัญหาของศิลปินนั้น ในกระบวนการศิลปะมีอยู่ 5 ขั้นตอนเพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการ และรับรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง

1. การจูงใจ (Motivation) เราต้องมีบางสิ่งบางอย่างที่จะพูด เกี่ยวกับสิ่งที่เราทำ สร้างสรรค์ ถ่ายทอด และแสดงออก ศิลปะมีความหมายถึง การสื่อสาร ภาษาทางการเห็น อะไรคือ สิ่งที่จะพูด ศิลปินหลายคนมีบางสิ่งบางอย่างอยู่ในใจก่อนที่จะจะเริ่มเขียนภาพ สิ่งนี้อาจยังไม่ชัดเจน เป็นภาพร่าง หรือ เป็นภาพวาดที่แม่นยำ ศิลปินอาจเน้นรูปร่างที่เป็นนามธรรม บอกเรื่องราว หรือสร้างอารมณ์บางอย่างเริ่มด้วยสื่อ (Media) และความคิดที่กลายเป็นสื่อที่ถูกเปลี่ยนแปลง ศิลปินถูกกระตุ้นรวมทั้งคิด และรู้สึก ได้มาถึงสิ่งเหล่านั้น จากการสังเกต สื่อในสภาพแวดล้อมนั้นๆ มันเป็นความจำเป็นที่ครูกำหนดผู้เรียนในสถานการณ์หนึ่งที่จะทำให้เขาทั้งหลายมีความคิด และความรู้สึก เกี่ยวกับประสบการณ์ที่เขามีการจูงใจเป็นสิ่งที่ไม่มีขอบเขต ผู้เรียนส่วนใหญ่มีการสั่งสม ประสบการณ์ที่ครูสามารถดึงออกมาได้

2. ความมั่นใจ ในความสามารถแสดงออกทางศิลปะ (Confidence in One's Ability to Express with Art Media) การทำให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นใจในการสร้างสรรค์ในงานศิลปะเป็นสิ่ง ที่จำเป็นมาก เพราะการทำเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการทำงานศิลปะ สำหรับผู้เรียนที่ ขาดความมั่นใจ ครูศิลปะจะต้องสนับสนุนช่วยเหลืออย่างมาก ในขณะที่มีการริเริ่มประสบการณ์ นั้น ด้วยการชมเชยผู้เรียนที่ได้ค้นหาความคิดและทำงานอย่างต่อเนื่อง ในสถานการณ์เช่นนี้ มันเป็นไปได้ที่จะพัฒนาความรู้และความรู้สึกทั้งหลายเกี่ยวกับสื่อ การแสดงออกการจัด องค์ประกอบและลักษณะของสุนทรียภาพอื่น ๆ ที่จะนำไปสู่ความรู้สึกไม่มั่นใจ ผู้เรียนแต่ละคนมี ความมั่นใจในการแสดงออกทางศิลปะไม่เท่าเทียมกันบางคนชอบวาดภาพแต่ไม่ชอบการปั้น ฉะนั้น ผู้สอนควรกระตุ้นผู้เรียนให้มีการแสดงออกได้ในระดับที่สูงขึ้น

3. ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการศิลปะและวิธีการ (Knowledge of Art and Art Processes and Procedures) ผู้เรียนศิลปะ ไม่เพียงแต่จะมีบางสิ่งบางอย่างที่จะพูด และมีความมั่นใจ ในการสื่อสารเท่านั้น แต่ต้องรู้ปัญหาของศิลปิน และสิ่งที่ศิลปินพยายามที่จะทำเมื่อทำงานศิลปะ อะไรคือจุดมุ่งหมายของศิลปิน ปัญหาของศิลปินจะถูกเก็บไว้ก่อน และอธิบายให้ผู้เรียนแต่ละคน ฟังตามระดับการเรียนรู้ นับตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงวิทยาลัย โดยสรุปแล้วผู้เรียนต้องเข้าใจสื่อที่ใช้ และวิธีการทางศิลปะ ซึ่งเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน สิ่งเหล่านี้ง่ายต่อการอธิบาย แต่ไม่ควรละเลย นับตั้งแต่ความสำคัญในการพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการศิลปะ ทั้งทางด้านขอบเขต ลักษณะของสื่อ และวิธีการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนท้อแท้และหมดกำลังใจ อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เรียนได้เข้า

มาเกี่ยวข้องกับศิลปะความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ และขอบเขตของศิลปะทั้งหมดควรถูกแนะนำให้กับผู้เรียนเพื่อให้เขาได้เห็นสิ่งที่เขาทำ และงานของเขาบนความต่อเนื่องของศิลปะสาขานั้น เมื่อการรับรู้ได้พัฒนาภายใต้แนวทางที่เหมาะสม ผู้เรียนก็สามารถที่จะแยกแยะงานศิลปะและสัมพันธ์กับมันได้ เห็นความสำคัญ และความคล้ายคลึงระหว่างผลงานของตนเองกับสิ่งอื่น สร้างความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนา ความตั้งใจ ความเข้าใจ และการเข้าถึงงานศิลปะ

4. ทักษะในการใช้สื่อ (Skill in the use of Media) ผู้เรียน ต้องพัฒนาทักษะในการใช้สื่ออย่างเพียงพอ เพื่อให้เขาจะแสดงออกได้ตามความต้องการ สำหรับผู้เรียนในวัยรุ่น ทักษะในการใช้สื่อเครื่องมือ และกระบวนการเป็นสิ่งที่ทำหายและทำให้เขาประหลาดใจ ผู้สอนเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะพัฒนา ทักษะที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ทักษะควรถูกพิจารณาเป็นที่ 2 และควรจะสนับสนุนการแสดงออก เพื่อให้เกิดการประสมประสานกันอย่างกลมกลืนระหว่าง ทักษะ สื่อ และการแสดงออก

5. การประเมินความพยายาม (Evaluation of Efforts) บุคคลทั่วไปโดยปกติแล้วจะต้องประเมินผลในสิ่งที่เขาทำในความพยายามที่จะหาว่า ศิลปินจะประเมินผลงานได้อย่างไร คำตอบเหล่านี้มีหลายแนวทางที่ผลงานศิลปะสามารถประเมินได้ สรุปได้ดังนี้

1. การหยั่งรู้
2. ความสมบูรณ์ของเทคนิค
3. ความต้องการของศิลปินบรรลุผลแล้ว แก้ปัญหาแล้ว และความคิดถูกทำให้เป็นรูปร่างแล้ว
4. มีความสมบูรณ์ในการแสดงออก พุดในสิ่งที่ศิลปินต้องการพูดได้
5. ความพึงพอใจทางสุนทรียศาสตร์ การประสบผลสำเร็จทางการเห็นมีความชัดเจนทุกส่วนมีความสัมพันธ์กันทั้งหมด และมีคุณภาพที่เหมาะสม
6. การกำหนดเอาตามชิ้นงาน ความรู้สึกเกี่ยวกับอำนาจของความถูกต้อง ลักษณะเฉพาะของสุนทรียภาพส่วนบุคคล ชีวิตของผลงาน
7. เปรียบเทียบกับผลงานชิ้นอื่น งานชิ้นใหม่แต่ละชิ้นต้องแสดงถึงบางสิ่งบางอย่างที่ใหม่และมีมากกว่า
8. ความสนใจที่ลดน้อยลง ไม่มีการกระตุ้นต่อไปข้างหน้า
9. ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้แล้ว สิ่งที่เพิ่มเข้าไปต้องเอาออก
10. ความคิดสำหรับทำงานชิ้นอื่นปรากฏขึ้น
11. ไม่มีอะไรจะทำอีกแล้ว ไม่สามารถจะคิดบางสิ่งบางอย่างที่จะทำได้แล้ว

รัตนา รักสกุลพานิชย์ (2536) กล่าวถึงการปฏิบัติงานศิลปะว่า ควรปฏิบัติงานตามลำดับขั้นตอน การค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อสร้างแนวความคิด การออกแบบ การสร้างงานและการนำเสนอผลงาน ตลอดจนความรู้ความเข้าใจในการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือให้เหมาะสมกับเทคนิคและแนวคิดเรื่องราวที่ต้องการแสดงออก นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ และการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่ผู้เรียน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ สอดคล้องกับ อัมไพตรีณสาร (2537) ได้กล่าวถึงลักษณะการทำงานศิลปะว่ามี 6 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการทำงาน ตั้งแต่เริ่มแนวคิด แรงบันดาลใจ การแสดงออก จนถึงขั้นทำสำเร็จ เป็นผลงานในที่สุด
2. ทักษะและความชำนาญในการใช้สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ
3. การทำงานอย่างมีเป้าหมาย พยายามควบคุมสมาธิในการทำงานให้ตรงประเด็นที่ต้องการและสร้างความก้าวหน้าในการทำงาน
4. ความพยายามพัฒนาความคิดของตนเองจากจุดหนึ่ง ๆ หรือ จากชิ้นงานหนึ่ง ๆ โดยจะพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในขั้นต่อไป
5. การรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์และประเมินผลการทำงานของตนในแต่ละขั้นตอน
6. ความเป็นอิสระในด้านความคิดและการแสดงออก

สำหรับวิธีการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลของสถาบันราชภัฏนั้นมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาและค้นคว้าเพื่อหารูปแบบของตนเอง
2. นำเสนอแบบร่างต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไข
3. ศึกษาผลงานของศิลปินที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวหรือใช้กระบวนการเดียวกัน
4. ปฏิบัติงานจริงและปรับปรุงแก้ไข
5. ศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อเขียนเอกสาร
6. สอบการนำเสนอผลงานศิลปะ และส่งเอกสาร
7. แก้ไขข้อบกพร่องของผลงานและเอกสาร
8. นำผลงานชิ้นที่สมบูรณ์ส่งภาควิชา และนำเอกสารส่งภาควิชา ห้องสมุด และอาจารย์ที่ปรึกษา (อัญชลี เปล่งวิทยา, 2541)

จากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าวิธีการดำเนินงานหรือการปฏิบัติ งานศิลปะนั้น จำเป็นจะต้องมีกระบวนการสร้างงานศิลปะอย่างชัดเจนและเป็นขั้นตอน นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัยของผู้เรียนอย่างมากเพราะจะทำให้การ สร้างงานศิลปะมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพยิ่งขึ้นตลอดไป

4. การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

การเรียนการสอนระดับอุดมศึกษานั้น มีความแตกต่างจากระดับอื่นในแง่ที่เป็นการเน้น การเสาะแสวงหาความรู้ตามความจริง จึงเป็นการพัฒนาให้เกิดทักษะ เกิดความรู้ เกิดความรัก และมีทัศนคติที่ดีตลอดจนมีคุณธรรมในอาชีพนั้น ๆ ด้วย ดังนั้น ปัจจัยที่มีความสำคัญในการส่งเสริม การเรียนการสอนให้ได้ผลดี กล่าวคือ ระบบการเรียนการสอนทุกระดับชั้นมักประกอบด้วย จุดหมายทางการศึกษา (เป้าประสงค์หรือวัตถุประสงค์) กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน กระบวนการ สอนของผู้สอน และการวัดประเมินผลของการเรียนการสอน (อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน, 2530) วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวเสริมว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปะให้กับนักศึกษาในระดับ อุดมศึกษา ที่ต้องการจะเป็นครูสอนศิลปะ จะต้องมึเนื้อหาครอบคลุมถึงการพัฒนาการของนักเรียน วิธีสอน การจัดหลักสูตร การจัดห้องเรียน การสร้างสื่อการสอน การรู้จักสกัดเนื้อหาวิชาศิลปะนำ มาปรับปรุงใช้สอนให้เหมาะกับระดับการศึกษา

องค์ประกอบที่ควรพิจารณา ในการเรียนการสอน คือ ผู้เรียน ผู้สอน อุปกรณ์ สิ่งแวดล้อม และเงื่อนไขอื่น ๆ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530) และ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2527) กล่าวว่าในการพิจารณาถึงกระบวนการเรียนการสอนโดยเฉพาะในสถาบันการศึกษานั้น มี 3 ข้อที่ควรนำมาพิจารณาคือ ผู้เรียน ผู้สอน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอน ซึ่งสอดคล้อง กับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) กล่าวว่า การสอนกิจกรรมส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่ผู้สอน ส่วนการเรียน กิจกรรมจะมุ่งไปที่ผู้เรียน ทำให้เกิดสภาพของการเรียนการสอน มี 3 ส่วนคือ

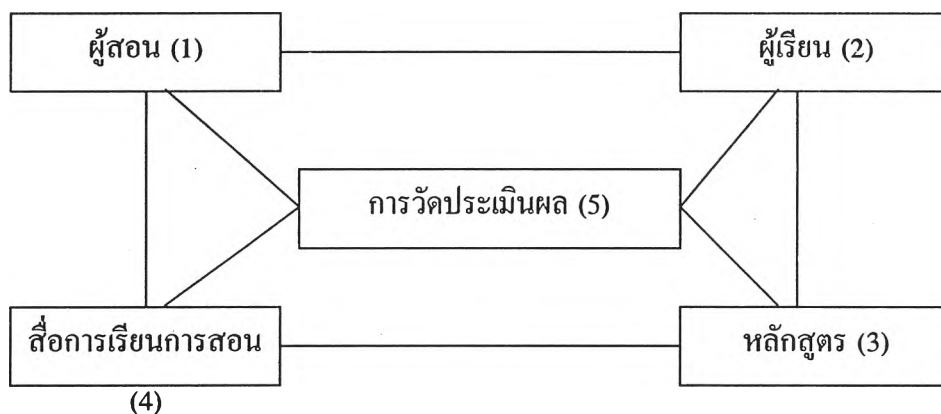
1. ผู้สอน เมื่อทำการสอนในระดับใดก็ตามพื้นฐานของผู้สอนจะต้องมี คือ พื้นฐาน ทางความรู้ด้านวิชาการมีความสามารถเชี่ยวชาญในวิชาชีพที่จะทำการสอน และมีความรู้ความ สามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการสอน พื้นฐานทางด้านส่วนตัว ทรรศนะคติที่ดีต่อการสอน ซึ่ง ทั้งหมดจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพการสอน ดังที่ Gagne กล่าวว่า การสอนเป็นบทบาทของครู ในลักษณะของวิธีการ การสอนจึงเป็นแต่เพียงการแนะนำวิธีการให้แก่ผู้เรียน อย่างมีวิธีการที่ เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน และการเรียนของบุคคลแต่ละบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของการสอนทั้งสิ้น

2. ผู้เรียน ข้อมูลส่วนตัวและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะต้องศึกษาอย่างละเอียด อาจศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ เช่น

- 2.1 ความสามารถในการรับรู้
- 2.2 วิธีการแสวงหาความรู้
- 2.3 การสร้างความเข้าใจ
- 2.4 การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
- 2.5 การยอมรับผู้เรียนในสภาพที่เขาเป็นอยู่

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอให้และเป็นผู้สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ในรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขันหรือความไม่มีระเบียบวินัยของการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน

จำเนียร ศิลปวานิช (2538) กล่าวว่า ในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับจะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบด้วยกันดังแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 องค์ประกอบการเรียนการสอนที่สำคัญ

สังัด อุทรานันท์ (2526 อ้างถึงใน ชีรพงศ์ แก่นอินทร์, 2537) มีความเห็นว่าระบบการเรียนการสอนประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. ตัวป้อน (Input) องค์ประกอบที่เป็นตัวป้อนในระบบการเรียนการสอนมี 4 อย่าง คือ ครู ผู้เรียน หลักสูตร และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

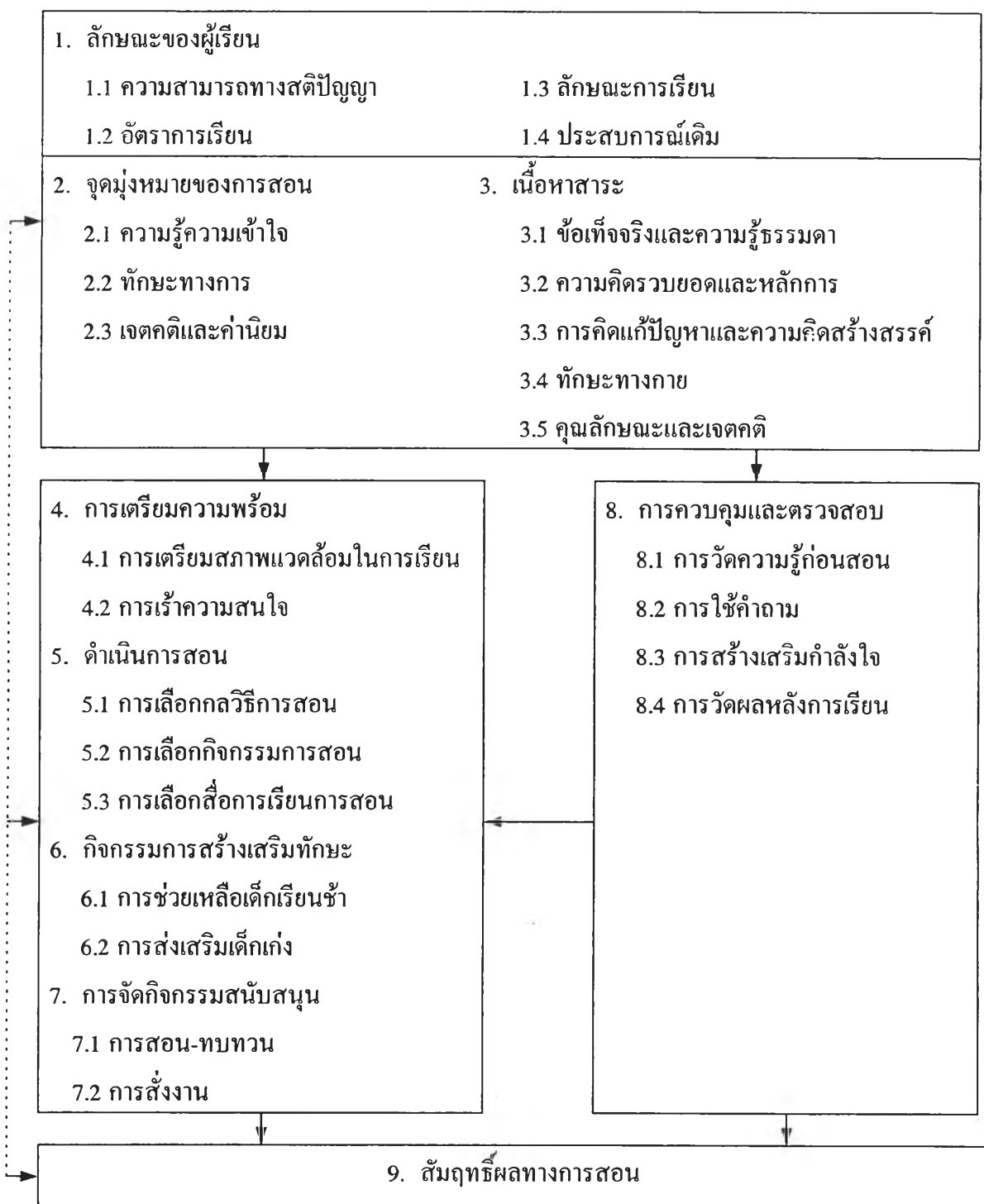
2. กระบวนการดำเนินงาน (Process) การดำเนินงานตามกระบวนการในส่วนนี้ประกอบด้วย กิจกรรมย่อย 4 อย่างคือ การเตรียมความพร้อม การดำเนินการลงน การสร้างเสริมทักษะ และการจัดกิจกรรมสนับสนุน

3. การควบคุม (Control) วิธีการที่จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การใช้คำถามชนิดต่าง ๆ การให้การเสริมแรง (reinforcement) และการตรวจสอบความรู้ของผู้เรียนขณะที่กำลังเรียน

4. ผลผลิต (Output) ผลผลิตของระบบการเรียนการสอน คือ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัว ผู้เรียนในด้านความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหา ทักษะ และเจตคติ

5. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) คือ การวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากการสอนได้ผ่านไป แล้ว ถ้าหากผลผลิตที่ได้จากการสอนมีคุณภาพต่ำกว่าจุดหมายที่ตั้งไว้ในตอนแรก ก็จำเป็นต้องวิเคราะห์หาจุดบกพร่อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

อย่างไรก็ตามหลังจากได้วิเคราะห์องค์ประกอบทุกองค์ประกอบแล้ว สจัด อุทรานันท์
สรุปว่า องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอนอย่างแท้จริงมี 10 อย่าง โดยสรุปเป็นแผน
ภาพดังนี้

แผนภูมิที่ 2 องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอน

จะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษานั้น มีความแตกต่างไปจากระดับอื่น ๆ เพราะเป็นการเน้นการเสาะแสวงหาความรู้ตามความจริง เพื่อพัฒนาทักษะให้เกิดความรู้ เกิดความรัก มีทัศนคติที่ดีและมีคุณธรรมในอาชีพนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นองค์ประกอบของการเรียนการสอนที่ดีควรประกอบด้วย หลักสูตร ผู้สอน ผู้เรียน และการวัดประเมินผล

4.1 วิธีการสอนในระดับอุดมศึกษา

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) กล่าวว่า วิธีสอนในระดับอุดมศึกษามี 4 แบบ คือ การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบกลุ่มย่อยและการเรียนรู้เป็นรายบุคคล มีรายละเอียดดังนี้

การสอนแบบบรรยาย เป็นการเตรียมข้อความหรือสาระที่จะเสนอในการพูดเกี่ยวกับเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยผู้ชำนาญในด้านนั้น ๆ ส่วนใหญ่ก่อนข้างจะเป็นทางการ สิ่งที่ผู้บรรยายควรคำนึงถึง คือการใช้ภาษาพูดจะต้องประสานสัมพันธ์กัน และแฝงไว้ซึ่งความสามารถที่จะกระตุ้นให้ผู้ฟังคิด ติดตามในขณะที่บรรยาย

การสอนแบบอภิปราย เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีความรับผิดชอบและกลวิธีที่ใช้ประกอบการสอนนี้มีหลายรูปแบบ เช่น ผู้สอนมอบหมายงานให้ผู้เรียนเป็นรายงานที่ทำเป็นกลุ่ม เมื่อเสร็จแล้วมีการจัดอภิปรายปัญหาพร้อมกัน

การสอนแบบกลุ่มย่อย ผู้สอนจะมีบทบาทในการช่วยเหลือ แนะนำ และอธิบาย ซึ่งจะ เป็นโอกาสที่ผู้สอน ได้มีการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากขึ้น ผู้สอนผู้เรียนมีการโต้ตอบกัน มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นผู้เรียนจึงมีความสำคัญมาก

การเรียนรู้เป็นรายบุคคล การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดถ้าผู้เรียนได้ทำกิจกรรม ดังนั้นในการสอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งอาจทำได้ดังนี้

1. การมีปฏิภิกิริยาโต้ตอบกับผู้สอน
2. ผู้เรียนทำงานตามลำพัง
3. การร่วมมืออื่น ๆ

สุชาติ ศิริสุขไพบูลย์ (2527) ได้เสนอวิธีการสอนที่ใช้เป็นหลักของการสอนวิชาชีพไว้ 3 วิธีคือ

1. วิธีการบรรยาย (Lecturing Method) เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนจะป้อนเนื้อหาแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นถึงกระบวนการต่าง ๆ ของการทำงาน และลงมือปฏิบัติหลังจากการสาธิต

ซึ่งผู้สอนจะต้องมีความชำนาญ เชี่ยวชาญในเรื่องที่จะสอน

2. วิธีการถามตอบ (Questioning Method) เป็นการสื่อสารกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน คำถามเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนมีการแสดงออก การใช้คำถามที่ดีคือ การแสดงออกที่ดี เป็นการสอนที่ตัวอย่างหนึ่งที่ใช้ในการให้เนื้อหาวิชาและรักษาความตั้งใจในชั้นเรียนได้ดี

3. วิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Directed Study Method) เป็นการให้ผู้เรียนมีโอกาสดูศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์แก้ปัญหาตามความต้องการ และสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล มีองค์ประกอบพื้นฐานอยู่ 4 ประการ คือ

3.1 บทบาทของผู้สอน เป็นผู้วางแผน เตรียมการ ให้คำปรึกษา และประเมินผล

3.2 บทบาทของผู้เรียน ศึกษาทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมายของเนื้อหาวิชาให้ชัดเจน ทำการสำรวจว่าตนเองถนัด หรือสนใจด้านใด ศึกษาเนื้อหาด้วยตนเองพบปะอาจารย์ที่ปรึกษาอยู่เสมอ

3.3 อุปกรณ์การเรียนการสอน หมายถึง เอกสาร อุปกรณ์ และวัสดุการศึกษาต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะไปศึกษาดูด้วยตนเองโดยตรง

3.4 ทักษะที่จำเป็นต่าง ๆ ได้แก่ การอ่าน การบันทึก การตีความ การรายงาน เป็นต้น

ไพฑูริย์ สินลาร์ตัน (2524) กล่าวว่า วิธีสอนในระดับอุดมศึกษามี 4 แบบ คือ การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบฝึกปฏิบัติและการสอนให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การเลือกวิธีสอนเหล่านี้ ต้องพิจารณาคัดเลือกว่าวิธีใดจะเหมาะสมกับเนื้อหาแบบใด ซึ่งหลักในการเลือกนั้นอาจพิจารณาได้ดังนี้

1. วิธีสอนแบบนั้น ๆ เหมาะกับตัวผู้สอนมากน้อยเพียงใด ผู้สอนมีความรู้ด้านใด มีความสนใจด้านไหน มีความถนัดด้านไหน ก็ควรพยายามใช้แบบนั้นเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้หมายความว่าไม่ควรจะใช้แบบใหม่ ๆ แต่ควรพัฒนาแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับตนเองมากขึ้น

2. เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการสอน ถ้าเป็นเนื้อหาที่ข้อมูลเป็นทางทฤษฎีหลักการ ก็อาจใช้การบรรยายได้ ถ้าเป็นเนื้อหาที่ยังเป็นปัญหาข้อถกเถียง ก็อาจใช้การอภิปราย ถ้าต้องฝึกฝนก็ควรฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

3. เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการสอน

4. เหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของผู้เรียน

5. เหมาะสมกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เราต้องการให้ผู้เรียนมีบทบาทมากขึ้นแค่ไหน ถ้าง่ายบทบาทวิธีสอนก็เป็นแบบหนึ่ง ถ้าอีกบทบาทหนึ่ง วิธีสอนก็เปลี่ยนไป

จากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่าวิธีสอนในระดับอุดมศึกษามีหลากหลายรูปแบบ เช่น วิธีการสอนแบบบรรยาย การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบกลุ่มย่อย การสอนแบบถามตอบ การสอนแบบฝึกปฏิบัติ และการสอนแบบให้ค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งวิธีสอนเหล่านี้จำเป็นต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่จะสอนด้วย สำหรับวิชาโครงการศึกษา ศิลปะส่วนบุคคลนั้น อารีธา คลังชำนาญ (2536) กล่าวว่า ผู้เรียนจะต้องแสดงศักยภาพในการทำงานของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอน เพื่อผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางความคิดและมีความสมบูรณ์ทางรูปแบบออกมาให้ได้ ดังนั้นวิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุดกับการเรียนลักษณะนี้คือ การสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

4.2 การศึกษาแบบผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

การศึกษาในระดับอุดมศึกษา จะไม่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนแต่ในสถาบันแล้วก็เลิกหรือจบการศึกษาแต่เรายังหวังให้เขาได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไปด้วยตนเอง ในขณะที่การเรียนรู้อะไรของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป ความจำเป็นที่จะต้องให้ความสนใจกับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมาก ซึ่งจุดมุ่งหมายโดยตรงของการสอนให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้น สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง และรู้จักที่จะค้นคว้าเพิ่มเติมเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว วิธีสอนแบบนี้จะสร้างและส่งเสริมคุณสมบัติดังกล่าวโดยตรง การสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมีชื่อเรียกหลายอย่างแล้วแต่แนวทางหรือการเน้นของผู้ที่เรียก ถ้านั้นที่บทบาทของผู้สอนจะเรียกว่า การสอนเป็นรายบุคคล (Individualized Instruction or Personalized System of Instruction) โดยผู้สอนจะดำเนินงานและเตรียมการไว้สำหรับผู้เรียน แต่ถ้าพิจารณาในบทบาทของผู้เรียนจะเรียกว่า การสอนแบบให้เรียนโดยอิสระ (Independent Study) (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2524) สอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการเน้นคุณค่าของตนเอง การกระทำ การตัดสินใจ การตัดสินใจคุณค่าด้วยตนเอง ฟังตนเองมากที่สุด มีความมั่นใจ ภูมิใจที่เป็นตัวของเขาเอง การเรียนเป็นรายบุคคล ผู้เรียนมีอิสระและเสรีภาพในการเรียนได้ 3 ประการ คือ เสรีภาพที่จะก้าวไปตามความสามารถของเขา

เสรีภาพที่จะเลือกวิธีการเรียนการสอน และเสรีภาพที่จะเลือกเนื้อหาสาระตามความต้องการและความสนใจของเขาเอง

องค์ประกอบพื้นฐานของการสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) กล่าวว่า มีองค์ประกอบที่ควรทำความเข้าใจอย่างน้อย 3 ประการคือ บทบาทของผู้เรียนผู้สอน อุปกรณ์การเรียนการสอน และทักษะพื้นฐาน

1. บทบาทของผู้เรียนผู้สอน

ก. บทบาทของผู้สอน ประกอบด้วย

1. ผู้วางแผน
2. ผู้เตรียมการ
3. ผู้ให้คำปรึกษา
4. ผู้ประเมินผล

ข. บทบาทของผู้เรียน ในการสอนแบบนี้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญมาก โดยที่ผู้สอนจะต้องชี้แจงให้เข้าใจคือ

1. ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมายของวิชาให้ชัดเจน
2. ผู้เรียนจะต้องสำรวจตนเองว่าถนัด สนใจ ด้านใด
3. เลือกวิธีการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับตนเอง
4. ควรพบอาจารย์ผู้สอนหรืออาจารย์ที่ปรึกษาอยู่เสมอ

2. อุปกรณ์การเรียนการสอน อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนนั้นมีความสำคัญอย่างมากสำหรับการสอนให้ค้นคว้าด้วยตนเอง อุปกรณ์โดยทั่วไปจะประกอบด้วย

- ก. เอกสารแนะนำวิชาเรียน
- ข. หนังสือวารสาร จุลสารอื่น ๆ
- ค. อุปกรณ์ด้านวัสดุและเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ
- ง. สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

3. ทักษะพื้นฐาน องค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง คือทักษะพื้นฐานในตัวผู้เรียน ทักษะเหล่านี้จะประกอบด้วย

- ก. การอ่าน เป็นการศึกษาทางเดียวที่ผู้เรียนจะได้รับมากที่สุด
- ข. การบันทึก เป็นสิ่งสำคัญที่อาจารย์ผู้สอนควรบอกกล่าวนิสิตนักศึกษาให้

ทราบคือการบันทึก และควรได้บันทึกแหล่งที่มาไว้โดยละเอียดสำหรับการอ้างอิงหรือใช้ประโยชน์

อื่น ๆ ต่อไป

ค. การตีความ ผู้สอนควรอธิบายให้ผู้เรียนรู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการตัดสินใจปัญหาหรือแก้ไขปัญหาด่าง ๆ

ง. การรายงาน เป็นการเสนอแนวคิดเนื้อหาหรือเรื่องราวให้ผู้อื่นอ่าน จึงจำเป็นต้องเสนออย่างมีลำดับขั้นตอน มีรูปแบบที่แน่นอน ภาษาสำนวนเข้าใจง่าย ชัดเจน

รูปแบบและการดำเนินการสอนทั่วไป

การจัดการสอนแบบให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้น สามารถแบ่งรูปแบบออกได้เป็น 2 ประการใหญ่ คือ การศึกษาแบบรายบุคคล และการศึกษาค้นคว้าโดยอิสระ

1. การศึกษาแบบรายบุคคล เป็นลักษณะการศึกษาที่เนื้อหาคงที่มีวิธีการเป็นระบบและความก้าวหน้าเป็นอิสระ ซึ่งใช้ระบบการสอนรายบุคคล การทำสัญญา การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน และบทเรียนแบบโปรแกรม

2. การศึกษาค้นคว้าโดยอิสระ เป็นการให้อิสระแก่ผู้เรียนสูง เปิดโอกาสให้เลือกเนื้อหาเอง เลือกวิธีการเอง และก้าวหน้าไปในเรื่องที่น่าสนใจเอง เป็นวิธีการเรียนการสอนที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ก้าวหน้าเต็มความสามารถของแต่ละบุคคล การศึกษาค้นคว้าโดยอิสระโดยทั่วไปมักจะประกอบไปด้วย

ก. เลือกเนื้อหาและวิธีการโดยอิสระ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้โอกาสอิสระอย่างเต็มที่แก่ผู้เรียน โดยหลักสูตรจะกำหนดไว้ให้ประมาณ 3-5 หน่วยกิต สำหรับประเทศไทยจะใช้ระบบที่ปรึกษา (Advisor) แต่ก็ยังมีลักษณะห่างเหิน เพราะผู้เรียนไม่ค่อยอยากพบที่ปรึกษามากนัก ในขณะที่ที่ปรึกษาเองก็ไม่แสดงความกระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหานั้นอย่างเพียงพอ

ข. จำกัดขอบเขตของเนื้อหาแต่ให้เลือกวิธีการเอง วิธีการนี้ใช้กันมากในปัจจุบันคือการทำรายงาน (Paper) หรือทำโครงการ (Project) เพื่อประกอบวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยทั่วไปจะจำกัดขอบเขตของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาเรียน แล้วให้ผู้เรียนไปหาข้อมูล ศึกษาด้วยตนเอง ผู้สอนจะชี้แนะแหล่งความรู้ต่าง ๆ ให้แล้วผู้เรียนไปศึกษาเพิ่มเติม ถ้ามีปัญหาอะไรก็จะมาพบอาจารย์ผู้สอนได้ตลอดเวลา

ค. ศึกษาเป็นวิชาเรียนอิสระ แต่ยังอยู่ในขอบเขตของหลักสูตรการศึกษา ซึ่งการศึกษาแบบนี้ก็คือ เอกัตศึกษา (Individual Study) หรือ การศึกษาโดยอิสระ (Independent Study) อย่างที่มีปฏิบัติกันในระดับปริญญาโท หรือระดับนิสิตปีที่ 4 ของบางสถาบัน

การศึกษาค้นคว้าโดยอิสระทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวมานี้อาจพิจารณาหลักการรวม ๆ ได้
คือ

1. ผู้เรียนทำตามประมวลการสอนรายวิชา (Course Syllabus) แล้วมาพบผู้สอนตอน
งานเสร็จแล้ว หรือ
2. ผู้เรียนศึกษาเองโดยอิสระ มีอาจารย์คอยแนะนำและให้คำปรึกษา
3. ผู้เรียนไม่ต้องเข้าชั้นเรียน แต่ศึกษาตามหัวข้อในชั้นเรียน
4. ผู้เรียนศึกษาเองจากเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่วางไว้
5. ผู้เรียนศึกษานอกสถานที่ ทำวิจัยอิสระโดยใช้ข้อมูลสนาม

จะเห็นได้ว่าการสอนให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในระดับอุดมศึกษานั้นเป็น
ของสำคัญมาก เพราะนอกจากจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ก้าวหน้าไปในทิศทางที่ถนัดและสนใจแล้ว
การจัดการสอนในลักษณะนี้ มีองค์ประกอบหลายอย่างที่ควรคำนึงถึง โดยเฉพาะในด้านบทบาท
ของผู้เรียนผู้สอน ด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน และการสร้างทักษะพื้นฐานในตัวผู้เรียน โดยมี
รายละเอียดดังนี้

บทบาทของผู้สอน

ครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบหนึ่ง ถึงแม้ว่าระบบการเรียนการสอนใน
ปัจจุบัน หัวใจของการศึกษาคือผู้เรียน แต่ครูยังคงเป็นผู้เตรียมขั้นตอนเป็นผู้เร้าให้เกิดการเรียนรู้
เป็นผู้เสริมและสรุปประเด็นสำคัญของบทเรียน เป็นผู้ประเมินผล ยิ่งกว่านั้นครูยังต้องศึกษาความ
รู้สีกิจกรรมของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อช่วยให้เขาได้เรียนรู้จนสุดความสามารถที่เขาจะมี (ยนต์ ชุ่มจิต,
2535) และวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2524) กล่าวถึงสิ่งที่สำคัญที่สุดในภารกิจของครูอาจารย์
ก็คือบทบาทของผู้สอน กล่าวคือ มีภารกิจหลักในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ทางวิชาการแก่ศิษย์
ทั้งในและนอกห้องเรียน ดังนั้นอาจารย์จึงมีหน้าที่สอนทั้งคนและสอนทั้งหนังสือ สำหรับบทบาท
ของอาจารย์ที่ปรึกษานั้นควรมีบทบาทดังนี้

1. ครูเป็นทั้งผู้สอนวิชาการชั้นสูง และเป็นผู้นำวิญญูณ ช่วยสอนให้รู้จักคุณค่า
ทัศนคติที่ถูกต้อง และเป็นที่ยอมรับของสังคมไทย
2. ผู้ให้คำปรึกษา ให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ ทั้งวิชาการและส่วนตัว
3. ผู้แนะแนว แนะนำแนวทางให้ถูกต้อง
4. ดำรวจ จับผู้ประพฤติผิด

5. ผู้พิพากษา ตัดสินพิจารณาโทษนิสิตนักศึกษา
6. พ่อแม่ สอดส่องดูแลอบรมมารยาท การแต่งกาย และความประพฤติ

อาจารย์จะมีบทบาทดังกล่าว และสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับบทบาทนี้ได้ ต่อเมื่อมีคุณลักษณะของอาจารย์อุดมศึกษา เช่น เสียสละ มีน้ำใจ มีเลื่อมใสบริการให้อำนวยความสุขให้กับผู้อื่น และมีเมตตา ในส่วนของอาจารย์ผู้สอนศิลปะก็เช่นกัน ดังที่ Cox (1984) ได้ให้ความเห็นว่าอาจารย์ผู้สอนศิลปะในระดับอุดมศึกษาควรมีลักษณะดังนี้

1. สนับสนุนนวัตกรรมทางการสอนโดยทั่วไป
2. มีความศรัทธาในการสอนอย่างเต็มที่
3. มองเห็นตัวเองในลักษณะที่เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมทางการสอน
4. สนับสนุนการใช้มาตรฐานการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสอน
5. เชื่อว่าบทบาทที่เหมาะสมภายในห้องเรียน อาจารย์ควรสนับสนุนผู้เรียนตามแนวทางของแต่ละคนมากกว่าที่จะแสดงในลักษณะของผู้มีอำนาจ
6. บอกตัวเองว่าเป็นนักการศึกษา ก่อน และเป็นศิลปินทีหลัง

สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานของอาจารย์ที่ปรึกษาในวิชาโครงการศิลปะส่วนบุคคล นั้น จะมีหน้าที่ตามลำดับดังนี้

1. ให้นักศึกษาทำแบบร่าง กำหนดหัวข้อโครงการ และกำหนดรูปแบบของงาน
2. ให้นักศึกษาค้นคว้าข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
3. ให้นักศึกษาค้นคว้าและศึกษาผลงานศิลปินไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
4. ให้นักศึกษาปฏิบัติงานได้
5. อาจารย์ตรวจสอบผลงานภาคปฏิบัติ และมีการติดตามผลเพื่อดูพัฒนาการทุกสัปดาห์
6. อาจารย์ตรวจสอบผลงานภาคเอกสาร และมีการปรับปรุงแก้ไข
7. กำหนดวันสอบของนักศึกษาเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการ (อัญชลี เปล่งวิทยา, 2541)

นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาและแนะนำแก่นักศึกษาในเรื่องของการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กระตุ้นให้เกิดแนวคิดพร้อมทั้งสนับสนุนการแสดงผลอย่างเสรี ดังที่ ไพฑูรย์

สินลาร์ตัน (2524) กล่าวว่า บทบาทของผู้สอนนั้นจะประกอบไปด้วย 4 ประการ คือ เป็นผู้วางแผน ผู้เตรียมการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ประเมินผล และโดยทั่วไปจะจำกัดขอบเขตของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาเรียน แล้วให้ผู้เรียนไปหาข้อมูลและศึกษาด้วยตนเอง จากนั้นผู้สอนจะชี้แนะแหล่งความรู้ต่าง ๆ ให้ แล้วผู้เรียนไปศึกษาเพิ่มเติม ถ้ามีปัญหาอะไรก็จะมาพบอาจารย์ผู้สอนได้ตลอดเวลา

ศิริโรจน์ ผลพันธิน (2529) กล่าวว่า การเป็นผู้สอนศิลปะยังจะต้องอาศัยความสามารถมากขึ้น เพราะยังจะต้องถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้เกิดแนวความคิดและแสดงผลงานต่าง ๆ ได้อีกด้วย นอกจากนี้ผู้สอนศิลปะยังต้องรู้จักจำกัดขอบเขตของแนวความคิดและการปฏิบัติให้อยู่ในขอบเขตมีระเบียบ วินัย ในตนเองมากขึ้น และต้องมีใจกว้าง ยอมรับคำติชม การวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ ได้ เพื่อจะนำมาเป็นข้อปรับปรุงแก้ไขให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนที่ทำให้ผู้สอนศิลปะต่างจากศิลปินที่เสนอผลงานศิลปะ ข้อแตกต่างนี้เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับผู้สอนศิลปะ นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนศิลปะควรได้รับการส่งเสริมวิชาใหม่ ๆ เหมือนผู้สอนวิชาการอื่น ๆ เพราะวิชาศิลปะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อาจารย์ศิลปะต้องไม่นิ่งเฉย ควรกระตือรือร้นหาความรู้เพิ่มเติม หูตากว้างไกลทันสมัย มีใจกว้างยอมรับศิลปะวิทยาการใหม่ ๆ ความรู้ของผู้สอนมักถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้จากพฤติกรรมการปฏิบัติ ดังนั้น ลักษณะข้อความรู้ของผู้สอนที่ได้รับมาใหม่ ๆ ย่อมถูกถ่ายทอดเป็นของผู้เรียนด้วย (ชลอ พงษ์สามารถ, 2526)

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสค้นคว้าตามแนวทางเสนอแนะจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิชา นักศึกษาจะพบอาจารย์ตามเวลาที่กำหนด เช่น สัปดาห์ละ 1 หรือ 2 ชั่วโมง ตามจำนวนหน่วยกิตที่ลงทะเบียนไว้และไม่จำเป็นต้องพบอาจารย์ทุกสัปดาห์ เพราะบางสัปดาห์จะกำหนดให้นักศึกษาไปค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด และเวลาที่มาพบอาจารย์ตามตารางที่ทั้งสองฝ่ายจัดไว้ก็จะให้นักศึกษา รายงานเรื่องที่ค้นคว้ารวบรวมประมวลความรู้ความคิดเห็น ในขณะที่เดียวกันอาจารย์จะเป็นผู้ซักถามเพิ่มเติมหรือเสนอแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมให้ในกรณีที่ผู้เรียนได้สาระยังไม่ครบถ้วนตามที่ได้วางแผนร่วมกันได้ และไพฑูรย์ สินลาร์ตัน (2524) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพิจารณาวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีว่า สามารถพิจารณาได้ 2 แนวทางคือ แนวที่ 1 ดูในแง่ของคุณภาพและปริมาณ โดยเรื่องของคุณภาพควรเน้นที่วิธีการ (methodology) เพื่อดูว่าการที่นักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้น ได้ทำอย่างมีขั้นตอนมีระบบหรือไม่ ส่วนในเรื่องของปริมาณกำหนดได้จากงานที่ทำและเวลา แนวที่ 2 เป็นการพิจารณาในเชิงกระบวนการและผลผลิต คือดูกระบวนการ (process) และ ผลผลิต (product) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้คอยดูว่านักศึกษาได้ดำเนินการมาอย่างถูกต้อง หรือเป็นกระบวนการที่พอจะเชื่อถือได้

แค่ไหน เพราะถ้านักศึกษาได้เข้าใจกระบวนการและเดินในทิศทางที่ถูกต้องแล้ว ก็จะเกิดความมั่นใจว่าเมื่อจบไปแล้วเขาจะหาความรู้ต่อไปได้

อิทธิพล ตั้งโฉลก (2528) อาจารย์ผู้ควบคุมวิชาในที่นี่คือ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ แต่การประเมินผลศิลปนิพนธ์ใช้ผู้ประเมินเป็นทีม เพื่อให้ผลการประเมินมีความถูกต้องและยุติธรรมมากที่สุด เพราะการประเมินโดยผู้สอนเพียงคนเดียวอาจจะไม่กว้างและเป็นสื่อกลางเพียงพอ เพราะโดยธรรมชาติแล้วผู้สอนมักจะมีแนวโน้มเอียงไปในแนวทางที่ใกล้เคียงกับตนเอง ส่วนระยะเวลาในการประเมินจะกำหนดเป็นช่วง ๆ เพื่อดูความก้าวหน้าในการทำงานเป็นระยะ ๆ และเพื่อให้ได้ผลงานที่สมบูรณ์ การประเมินเป็นระยะจะช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับปรุงแก้ไขงานได้อย่างถูกต้องทันทั่วถึง และในการประเมินผลครั้งสุดท้ายเป็นการประเมินสรุปเพื่อพิจารณาให้เกรดนักศึกษา เพื่อตัดสินใจว่าผลงานที่ทำนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งใจไว้หรือไม่

จากทัศนะของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า บทบาทของผู้สอนนั้นมีความสอดคล้องอย่างมากกับผู้เรียน อีกทั้งครู-อาจารย์ศิลปะควรแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอพร้อมกับพัฒนาตนเอง เป็นผู้ช่วยเหลือ แนะนำ เปิดโอกาสและรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษาอย่างอิสระ ตลอดจนการพิจารณาและประเมินผลงานภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีให้มีความถูกต้องและยุติธรรมมากที่สุด

บทบาทของผู้เรียน

ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เป็นผู้ที่อยู่ในระยะผู้ใหญ่วัยรุ่น จึงเป็นผู้ที่มีอารมณ์ผันแปรที่ต้องการคำแนะนำให้ปรับพฤติกรรมให้ถูกต้อง ในด้านการเรียนมีความกระตือรือร้น สนใจ บทเรียนที่แปลกใหม่ สนใจความคิดที่มีอุดมการณ์ สนใจในเรื่องที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและนำไปช่วยเหลือสังคมได้ ผู้เรียนระดับอุดมศึกษามาจากทุกสารทิศ มาจากสิ่งแวดล้อมทัศนคติ และวิถีชีวิตจากครอบครัวที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นฐานทางวิชาการที่ได้รับมาจากโรงเรียนต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน สถิติปัญญาส่วนใหญ่ก็อยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะผู้ศึกษาในสายสังคมศาสตร์ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530) และ ธวัชชัย ชัยจรีฉายกุล (ม.ป.ป.) กล่าวสรุปว่า ผู้เรียนจะมีแรงจูงใจและเรียนรู้ได้ดีเมื่อครูผู้สอนยอมรับ เข้าใจ ไว้วางใจ เคารพในสิทธิและค่าของเขา ตลอดจนความจริงใจต่อเขา ข้อที่ควรคำนึงถึงอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับผู้เรียน

ก็คือ ความพร้อม เขาจะเรียนได้ดีเมื่อเขามีความพร้อมในสิ่งที่เขาจะเรียน สอดคล้องกับ
 สรุพนธ์ ต.เศริวงษ์ (2540) ที่กล่าวว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ ความสามารถของผู้เรียนเอง
 และแม้กระทั่งความแตกต่างระหว่างบุคคลก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการวางแผนจัดการเรียน
 การสอน

สำหรับจุดมุ่งหมายในการศึกษาวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาตรีนั้น ก็เพื่อให้นักศึกษา
 ได้ศึกษาและปฏิบัติงาน โดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ ด้วยการรวบรวมความรู้และ
 ความสามารถที่ได้จากการศึกษาศิลปะเบื้องต้นมาเป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ในโอกาสต่อไป
 วิทยานิพนธ์จะต้องประกอบด้วยผลงานสร้างสรรค์เป็นส่วนสำคัญและเอกสารเป็นส่วนประกอบ
 นอกจากที่กล่าวมาแล้ว นักศึกษายังจะต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวนักศึกษาเองต่อ
 ศิลปกรรมที่นักศึกษาได้สร้างสรรค์ขึ้น และต่อสังคม ด้วยการจัดนิทรรศการวิทยานิพนธ์ขึ้น
 นอกจากจะเป็นการเสนอผลงานของตนเองออกสู่สาธารณชนแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้และ
 ประสบการณ์ทางด้านศิลปะแก่นักศึกษา ประชาชน และผู้สนใจอีกทางหนึ่งด้วย (มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร, 2533) นอกจากนี้ ลำพอง บุญช่วย (2529) กล่าวเสริมว่า การศึกษาทางด้านศิลปะใน
 ปัจจุบัน จะต้องมีใจกว้าง พร้อมทั้งรับคำติและคำชม พร้อมทั้งจะศึกษางานศิลปะทุกรูปแบบของ
 อารยธรรม และทุกรูปแบบของแนวความคิด นักศึกษาไม่ควรจะยึดมั่นแต่ในความคิดและรูปแบบ
 ต่าง ๆ ที่อาจารย์ภายในวิทยาลัยมอบให้เท่านั้น จำเป็นจะต้องศึกษางานของศิลปินคนอื่น สถาบัน
 อื่น ๆ เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์กว้างขวางยิ่งขึ้น

สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลใน
 สถาบันราชภัฏ มีดังนี้

1. ศึกษาและค้นคว้าเพื่อหารูปแบบของตนเอง
2. นำเสนอแบบร่างต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไข
3. ศึกษาผลงานของศิลปินที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวหรือใช้กระบวนการเดียวกัน
4. ปฏิบัติงานจริงและปรับปรุงแก้ไข
5. ศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อเขียนเอกสาร
6. สอบการนำเสนอผลงานศิลปะและส่งเอกสาร
7. แก้ไขข้อบกพร่องของผลงานและเอกสาร
8. นำผลงานชิ้นที่สมบูรณ์ส่งภาควิชา และนำเอกสารส่งภาควิชา ห้องสมุด และ

อาจารย์ที่ปรึกษา (อัญชลี เปล่งวิทยา, 2541)

วิชัย หวังไชยะ (2536) กล่าวว่า สิ่งสำคัญในการจัดทำโครงการทางศิลปะในส่วนของการทำงาน ควรมีการจัดลำดับขั้นตอนการดำเนินงานให้เป็นระบบและวางแผนให้ดี ควรมีระเบียบวินัยในการทำงาน แบ่งเวลาให้กับงานอย่างเพียงพอและเหมาะสม ควรมีการเตรียมพร้อมในด้านทุนทรัพย์ให้มาก และสุดท้ายควรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา รู้จักคิดวิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนทัศนะในหมู่เพื่อนที่ทำโครงการทางศิลปะ หรือผู้ที่มีความรู้เสมอ เพื่อเป็นการพัฒนาความคิดไปสู่การสร้างงานศิลปะ

จากบทบาทของผู้เรียนในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลดังกล่าวข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าผู้เรียนมีความแตกต่างกันในด้านสิ่งแวดล้อม ทัศนคติ วิถีชีวิต ตลอดจนพื้นฐานความรู้เดิม ซึ่งทั้งหมดนี้จะส่งผลให้การดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนและของแต่ละบุคคลนั้นมีความแตกต่างกัน แต่สิ่งที่คุณเรียนจะได้รับเหมือนกันคือ ประสบการณ์ในการดำเนินงานที่เป็นระเบียบแบบแผนและแนวทางที่ถูกต้อง และสุดท้ายจะเป็นบทเรียนที่สำคัญสำหรับการประกอบอาชีพทางศิลปะในอนาคตต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อุปกรณ์การเรียนการสอน

เนื่ออ่อน ขรวทองเขียว (2538) ได้กล่าวในงานวิจัยว่า นักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาทุกคนจะต้องผ่านการเรียนวิชาศิลปะพื้นฐานมาแล้ว โดยมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนคือ เน้นลักษณะ วัสดุ วิธีการใช้และประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ และวิธีการเผยแพร่ศิลปที่บ้านในสาขาต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วนักศึกษาในสถาบันราชภัฏจะเป็นคนท้องถิ่นซึ่งมีความรู้ความสามารถในการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่นได้ดีอยู่แล้ว ที่สำคัญการนำเศษวัสดุ หรือวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นสำหรับทำงานศิลปะนี้ นอกจากจะเป็นการประหยัดเหมาะกับสภาพบ้านเมืองของไทยแล้ว ยังเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนรู้จักคิดแก้ปัญหา และรู้จักพลิกแพลงสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่

Michael (1983) และอำไพ ติรณสาร (2537) ได้กล่าวสอดคล้องกันในเรื่องของลักษณะในการทำงานศิลปะว่า นักศึกษาจำเป็นต้องมีทักษะและความชำนาญในการเลือกใช้สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับงานของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการขยายประสบการณ์ การรับรู้คุณสมบัติพิเศษของสิ่งเหล่านั้นและนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างงานศิลปะได้ดียิ่งขึ้น (นิรมล ติรณสาร สวัสดิบุตร, 2526)

จันเนียร์ ศิลปวานิช (2538) กล่าวว่า สื่อการสอนหรือสื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมืออุปกรณ์ทั้งหลาย เช่น วัสดุ กระดาษ แผ่นภาพ ตำรา วารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ สื่อด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น สไลด์ โอเวอร์เฮดโปรเจคเตอร์ วีดิโอเทป ภาพยนตร์ เครื่องช่วยสอนชุดการเรียน (Module & Package) เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ้ามีมากและอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้งานได้ทันที และผู้สอนใช้มากเพียงใดก็จะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอน ช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้นเพียงนั้น และจะประหยัดต้นทุนเวลาในการสอนได้มาก การใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ ของการเรียนรู้ทำให้นักศึกษาระดือร่อนอยากเรียนหรือสนใจเพิ่มขึ้น (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530) และวิรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวเสริมอีกว่า นอกจาก ความพร้อมในตัวบุคคล แล้ว ยังต้องมีความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ ที่จะใช้เป็นสื่อในการ แสดงออกและพร้อมด้วย สื่อการสอนอีกด้วย เพราะสื่อการสอนที่ดีจะเป็นสิ่งสร้างความรู้ความเข้าใจได้อย่างดี และในอีกแง่ หนึ่งจะเป็นตัวเร่งหรือกระตุ้นให้การแสดงออกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันการนำอุปกรณ์ต่าง ๆ มาช่วยการเรียนการสอนศิลปะ นับเป็นความพยายามที่จะสร้างความเข้าใจในการเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหาให้กว้างขวางและลึกซึ้งด้วยประสบการณ์ที่หลากหลายและชัดเจนจากแหล่งต่าง ๆ อีกทั้งจะต้องใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม และสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็ว ประหยัดทั้งทุนทรัพย์และเวลา ฉะนั้นการฝึกปฏิบัติงานศิลปะไม่ว่าจะเป็นการฝึกแบบใดก็ตาม อุปกรณ์จะมีความจำเป็นอย่างมากและสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ใช้อุปกรณ์ให้เหมาะสมและคุ้มค่า (อุบล ตูจันดา, 2532) อีกทั้ง วิรุณ ตั้งเจริญ (2539) กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนได้กลายเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการเรียนการสอน และธรรมชาติของวิชาศิลปศึกษา ได้พัฒนาคุณค่าไปอย่างกว้างขวางด้วย ทั้งคุณค่าทางศิลปะโดยตรงและคุณค่าทางด้านบุคลิกภาพของผู้เรียน อันจะมีผลไปสู่สังคมอันดีงาม ด้วยเหตุนี้ การเรียนการสอนจึงไม่อาจจะใช้เพียงการสั่งงานให้ทำหรือการบอกให้จดเท่านั้น การสอนต้องมีทั้งเนื้อหา วิธีการ กลยุทธ์ และสื่อการสอนที่ดีด้วย จากสื่อประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นห้องเรียน วีดิทัศน์ ตลอดจนคอมพิวเตอร์ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนเจาะลึก เพื่อศึกษาในบางเรื่อง (กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา, 2539) ดังที่ Perry (1996) กล่าวว่า การเรียนการสอนของเอกศิลปศึกษา โดยเฉพาะวิชาความเข้าใจในศิลปะ จิตรกรรม และศิลปหัตถกรรม ครูผู้สอนจำเป็นจะต้องใช้สื่อและวัสดุอุปกรณ์ในการสอนให้มาก ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องพัฒนาทักษะในการใช้สื่ออย่างเพียงพอ เพื่อที่เขาจะแสดงออกได้ตามความต้องการ นอกจากนี้กระบวนการในการใช้สื่อเครื่องมือต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ท้าทายและทำให้ผู้เรียนประหลาดใจในการใช้สื่อนั้น ๆ และใน

การสร้างสรรงานศิลปะก็ควรสนับสนุนการแสดงออกด้วย เพื่อให้เกิดการประสมประสานกัน อย่างกลมกลืนระหว่าง ทักษะ สื่อและการแสดงออก (Michael, 1983)

จะเห็นได้ว่า อุปกรณ์การเรียนการสอนนั้น มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถไปหาความรู้เอาเองได้โดยตรง โดยทั่วไปมักประกอบด้วยเอกสารแนะนำวิชาเรียน หนังสือวารสาร จุลสารต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้ สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ตลอดจนมีวัสดุที่มีใช้ในท้องถิ่น ดังนั้นการศึกษาวิธีการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพนั้น จำเป็นจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับงานและสภาพของผู้เรียนด้วย

ทักษะพื้นฐานของผู้เรียน

วิชัย หวังไชยะ (2536) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการทำโครงการศิลปะ เรื่อง Face of Bangkok 1994 ว่า เพื่อพัฒนาผลงานของตนให้มีคุณภาพในด้านรูปแบบและวิธีการแสดงออก เฉพาะตนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อต้องการถ่ายทอดแรงบันดาลใจ ตลอดจนแนวความคิด และ สูดท้ายเพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้ทางด้านจิตรกรรมให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงแนวทางในการศึกษาโครงการศึกษาศิลปะในครั้งนี้ว่ามี 2 ประเภท คือ

1. การศึกษาจากภายใน คือศึกษาจากผลงานที่เคยทำมาในอดีต โดยการวิเคราะห์ และทดลองหาข้อดีและข้อเสียต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นผลงานในชุดปัจจุบัน
2. การศึกษาจากภายนอก คือการศึกษาจากสิ่งแวดล้อม โดยการหาข้อมูลและแนวความคิด ด้วยการเดินทางท่องเที่ยว อ่านหนังสือ ชมนิทรรศการทางศิลปะ ค้นคว้าจากห้องสมุดเพื่อให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของผลงานศิลปะต่าง ๆ ทั้งยังเกิดความเข้าใจในแนวคิด องค์ประกอบ ศิลป์และเทคนิคในการสร้างงานศิลปะได้ดีขึ้น

จุฑารัตน์ วิทยา (2536) กล่าวถึง นิสิตศิลปะว่าต้องมีความขยันเอาใจใส่ต่อการเรียน ศึกษาค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ เปิดใจกว้างที่จะรับฟัง รับรู้ รับเห็น มีความคิดติดตามไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งปฏิบัติฝึกฝนทักษะศิลปะอย่างสม่ำเสมอ เมื่อได้ศึกษาศิลปะศึกษาแล้วสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง เกิดความซาบซึ้ง เกิดความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ จนเกิดประโยชน์ต่อการทำงานทั่วไป ตลอดจนนำไปใช้ เช่น ไปประกอบการงานและการประสบการณ์วิชาชีพครูต่อไปได้ และ National Art Education Association (1976) กล่าวถึงเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับศิลปะทั้งในส่วนของภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีว่า จะทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ รู้จักการทำงานศิลปะและมีคุณสมบัติใน

การนำความรู้และทักษะ ไปใช้ในการวิเคราะห์ บรรยาย และประเมินงานศิลปะได้ ที่สำคัญควรมี ความรู้ความเข้าใจในเชิงปฏิบัติการใช้เครื่องมือ มีจินตนาการในการใช้เครื่องมือ มีความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้างของงานศิลปะ มีความรู้ความเข้าใจในการประเมินค่าการทำงาน สื่อต่าง ๆ และการแสดงความคิดเห็นต่องานศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีความรู้ความเข้าใจในศิลปะแบบนามธรรม มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบงานศิลปะลัทธิต่าง ๆ และในด้านของทักษะความชำนาญ ควรมีการพัฒนาการของการใช้มือ การควบคุมการทำงาน ทักษะในการใช้เส้น รูปทรง สี ในการสร้างสรรค์ ทักษะในการใช้เครื่องมือและรักษาเครื่องมือ (Michael, 1983)

ทักษะพื้นฐานในตัวผู้เรียน ควรประกอบด้วย การอ่าน การบันทึก การตีความ การรายงาน และจากผลการศึกษาหลายชิ้นพบว่านักศึกษายังไม่มีประสิทธิภาพในการอ่านมากนัก จับใจความสำคัญไม่ได้และเสียเวลาในการอ่านมากเกินไป ส่วนการบันทึกนั้นควรได้บันทึกแหล่งที่มาไว้โดยละเอียดสำหรับการอ้างอิงหรือใช้ประโยชน์อื่น ๆ ต่อไป อีกทั้งผู้เรียนจะต้องรู้จักตีความ คัดสินปัญหาที่เกิดขึ้นหรือแก้ไขปัญหาคำต่าง ๆ ตลอดจนการเสนอแนวคิดเนื้อหาให้มีลำดับขั้นตอน ภาษาเข้าใจง่ายและชัดเจน (ไพฑูริย์ สีนาร์ตน์, 2524) และ กษมา วรวรรณ ณ อุทยาน (2537) กล่าวว่า โดยทั่วไปคุณภาพของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถเดิมที่เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการเรียนรู้แรงกระตุ้นที่จะเร้าให้เกิดความสนใจ ทิศวิเคราะห์แก้ปัญหา ซึ่งจะช่วยขยายพื้นฐานความรู้ความสามารถให้กว้างขวางขึ้น และการที่ผู้เรียนได้ลงมือทำกิจกรรมหรือสร้างสรรค์ศิลปะโดยตรงนั้น ก็เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะและความสามารถที่จะแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง ย่อมมีคุณค่าต่อการเรียนรู้อย่างยิ่ง (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539) และ Bailin (1984) กล่าวว่าทักษะไม่ใช่ความเคยชินที่เกิดขึ้นง่าย ๆ ที่จะเรียนเพียงครั้งเดียวก็สามารถทำได้เป็นอัตโนมัติ แท้ที่จริงแล้วทักษะรวมไปถึงการเอาใจใส่ ความระมัดระวัง การวิเคราะห์วิจารณ์ ฉะนั้นในความเป็นจริง การเรียนด้านทักษะเป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องคุณสมบัติในการสร้างสรรค์ผลงานด้วย และทักษะเป็นความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการองค์ประกอบศิลป์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และสุนทรียศาสตร์ ดังนั้นทักษะในผลงานศิลปะจึงเป็นความชำนาญทางเทคนิค ซึ่งอำนวยความสะดวกหนึ่งผสมผสานมิติทางความงามให้มีความสัมพันธ์กับความรู้ เกิดเป็นรูปทรงที่ทำให้ผู้ดูเข้าใจในความคิดและความรู้สึก ตามประสบการณ์และความรู้ของบุคคลนั้น (Lansing, 1976) และ ชลูด นิ่มเสมอ (2529) กล่าวเสริมอีกว่าความคิด หรือ จินตนาการกับการกระทำหรือทักษะจะต้องเติบโตคู่กัน แต่ฝ่ายจะสนับสนุนซึ่งกันและกันให้เจริญขึ้น เมื่อจินตนาการแก่กล้าขึ้น ทักษะก็จะต้องเติบโตสูงขึ้นเพื่อสนองตอบจินตนาการ ทักษะในการแสดงออกชัดเจนและรุนแรงเท่าใด ก็จะช่วยผลักดันจินตนาการให้ขยายตัวกว้างไกลและ

ลิกซิงยังขึ้น และ University of Cambridge (1992) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินผู้สมัครสอบ
เข้าศึกษา ในสาขาศิลปะว่าควรมีลักษณะพื้นฐาน ดังนี้

ขอบเขต	หลักเกณฑ์
บุคคล	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความเฉพาะตัวและความคิดสร้างสรรค์ ในการพัฒนาความคิด และเรื่องราว 2. มีความอิสระในการคิดและการสร้างผลงาน ทักษะกับผลงาน
ทักษะ	<ol style="list-style-type: none"> 3. มีความสามารถเลือกใช้อุปกรณ์และเทคนิควิธีการที่เหมาะสม 4. การเลือกและวิเคราะห์จากการสังเกตและความชำนาญเฉพาะบุคคล
สุนทรียภาพ	<ol style="list-style-type: none"> 5. มีความรู้ความเข้าใจในการจัดวางองค์ประกอบ
ความเข้าใจในด้าน ความรู้และการ อธิบาย	<ol style="list-style-type: none"> 6. สามารถแสดงความคิดตรงตามหัวข้อที่กำหนดให้ 7. สามารถอธิบายและแสดงพัฒนาการด้านการรับรู้ทางความรู้สึก ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์

จากความสำคัญและงานวิจัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ทักษะพื้นฐานในตัวของผู้เรียนมีความจำเป็นอย่างมาก ทั้งนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนทำงานได้รวดเร็วขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในด้านภาคปฏิบัติ และภาคทฤษฎีก็ตาม เนื่องจากผู้เรียนมีความชำนาญ คล่องแคล่วและมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานของตนเอง จะสามารถทำงานได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.3 ปัญหาการเรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล

อารียา คลังชำนาญ (2536) กล่าวว่า ผู้เรียนจะต้องแสดงศักยภาพในการทำงานของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอน เพื่อผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางความคิดและมีความสมบูรณ์ทางรูปแบบออกมาให้ได้ ดังนั้นวิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุดกับการเรียนลักษณะนี้คือ การสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และจุดมุ่งหมายโดยตรงของการสอนให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้น สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง และรู้จักที่จะค้นคว้าเพิ่มเติมเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว ซึ่งองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับการศึกษาแบบค้นคว้าด้วยตนเองนั้นมี 3 ประการคือ บทบาทของผู้เรียนผู้สอน อุปกรณ์การเรียนการสอน และทักษะพื้นฐาน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2524) และยังได้กล่าวถึงปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของผู้สอน

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2524) ได้กล่าวถึงปัญหาของผู้สอนในการสอนให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ในการดำเนินงานด้านนี้อาจมีปัญหาเกิดขึ้นบางประการ เช่น

1. การสอนให้ศึกษาค้นคว้าโดยตนเองนั้นต้องการแรงจูงใจสูง
2. การสอนลักษณะนี้ผู้สอนจะต้องมีความรับผิดชอบสูง
3. การดำเนินการสอนลักษณะนี้ต้องใช้เวลา และใช้ความสามารถมาก
4. การเตรียมการสอนในลักษณะนี้ต้องใช้เวลา และใช้ความสามารถมาก
5. การสอนลักษณะนี้ ถ้าจะให้สมบูรณ์ที่สุดจะต้องเปลืองแรงงานผู้สอนมากและจะต้องมีอุปกรณ์บริการต่าง ๆ สูงด้วย
6. การดำเนินการสอนให้ดีและมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องได้รับความสนใจจากผู้บริหารอย่างมากด้วย

นอกจากนี้บทบาทของผู้สอนจะต้องประกอบไปด้วยการเป็นผู้วางแผน ผู้เตรียมการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ประเมินผล จากงานวิจัยของ วิมา มิ่งขวัญ (2530) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอก ศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ พบว่า ครูศิลปศึกษายังมีความรู้และประสบการณ์ในสาขาวิชาเฉพาะไม่เพียงพอ ผู้สอนบางคนยังมีประสบการณ์ด้านการปฏิบัติงานน้อยเกินไป มีการศึกษาค้นคว้าทางด้านเนื้อหาและวิธีสอนไม่เพียงพอ และยังมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาไม่ถูกต้อง ซึ่งในความเป็นจริงนั้น อาจารย์ศิลปะมีภาระหน้าที่ทั้งฝ่ายบริหารและปฏิบัติหน้าที่พิเศษเป็นงานบริการ ภาระเหล่านี้ทำให้

อาจารย์ศิลปะไม่มีเวลาในการเตรียมการสอนเป็นครูผู้สอนที่ดี และควรทำการศึกษาค้นคว้าวิชาการเพิ่มเติมอีกทั้งทำเอกสารประกอบการสอนให้แก่นักศึกษาด้วย (มธูรา จึงอยู่สุข, 2531) สอดคล้องกับ วิทยา เริงโกสุม (2535) ได้กล่าวสรุปในงานวิจัยเรื่องความคิดเห็นของนักศึกษาวิชาเอกศิลปะระดับอนุปริญญาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาชีพศิลปะในมหาวิทยาลัยพุทธชินราช และมหาวิทยาลัยล้านนา ว่า สิ่งสำคัญของผู้สอนก็คือ สอนให้สอดคล้องกับผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยและควรมีการเชิญวิทยากรที่มีความชำนาญในวิชาชีพมาสอนเสริมให้กับนักศึกษาให้มากขึ้น เพื่อจะได้มีทักษะและประสบการณ์กว้างขวางขึ้น

ปัญหาที่เกี่ยวกับบทบาทของผู้เรียน

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) กล่าวว่า บทบาทของผู้เรียนเป็นบทบาทที่สำคัญมาก โดยที่ผู้เรียนจะต้องเข้าใจ คือ

1. ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมายของวิชาให้ชัดเจน
2. ผู้เรียนจะต้องสำรวจตนเองว่าถนัด สนใจ ด้านใด
3. เลือกวิธีการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับตนเอง
4. ควรพบอาจารย์ผู้สอนหรืออาจารย์ที่ปรึกษาอยู่เสมอ

สิ่งที่สำคัญที่สุดของผู้เรียน คือ ความพร้อมในการเรียนรู้ ความสามารถของตัวผู้เรียนเองและแม้กระทั่งความแตกต่างระหว่างบุคคล (สุรพันธ์ ตันศรีวงษ์, 2540) ซึ่ง วิณา มิ่งขวัญ (2530) ได้กล่าวสรุปในงานวิจัยเรื่องปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ในโครงการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ มหาวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ พบว่า นักศึกษาเห็นว่าการค้นคว้าด้วยตนเอง ต้องใช้เวลาในการเข้าไปศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดและแหล่งวิชาการต่าง ๆ มาก อีกทั้งอาจารย์ตั้งความคาดหวังในบทบาทของผู้เรียนไว้สูงมาก เมื่อนักศึกษาไม่ได้เป็นไปตามบทบาทที่อาจารย์คาดหวังไว้ ทำให้อาจารย์รู้สึกที่นักศึกษามีปัญหามาก และ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) กล่าวว่า สำหรับประเทศไทยจะใช้ระบบที่ปรึกษา (Advisor) แต่ก็ยังมีลักษณะห่างเหิน เพราะผู้เรียนไม่ค่อยอยากพบที่ปรึกษามากนัก

นุชชนัย แม่บุญเรือน (2536) กล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากตัวเอง คือ ความลังเลในการเลือกโครงการนานเกินไปทำให้ระยะเวลาในการทำงานลดลงเพราะต้องการเลือกสิ่งที่ชอบที่สุดจึงใช้เวลาตัดสินใจนาน สอดคล้องกับ วิชัย หวังไชยะ (2536) ว่า ในช่วงแรกจะประสบปัญหาใน

การเลือกโครงการ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ค้นพบลักษณะรูปแบบที่ชัดเจนก็ตาม ตลอดจนทำให้เกิดปัญหาที่ตัวงานในเรื่องการสร้างแบบร่าง การควบคุมและการใช้เทคนิค และปัญหาในการดำเนินงานอื่นๆ คือเรื่องของการแบ่งเวลาให้กับวิชานี้และวิชาปฏิบัติอื่น ๆ การมีระเบียบวินัยที่จะบังคับตนเองและอารมณ์ในการทำงาน

ปัญหาที่เกี่ยวกับอุปกรณ์การเรียนการสอน

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ทำให้ครูต้องปรับกระบวนการเรียนการสอนให้ทันสมัย ครูจำเป็นต้องมีสื่อ มีเครื่องมือประกอบให้มากขึ้น แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังขาดสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย ขาดงบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิตสื่อ ความกระตือรือร้นของสื่อ ทำให้การเรียนการสอนขาดคุณภาพได้ (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2540) และที่สำคัญคือ ผู้สอนไม่ชำนาญในการใช้สื่อการสอนระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้ไม่สนใจที่จะนำเครื่องมือใหม่ ๆ มาใช้ในการสอน จึงยังคงใช้สื่อการสอนแบบเก่า ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย (นพวรรณ หมั่นทรัพย์, 2528) และ ชีระ ประพตกิจ (2538) กล่าวเสริมว่า ด้านการเงิน วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนอาคารสถานที่ จะต้องรีบปรับระบบกันใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนนักศึกษา และบุคลากรที่เพิ่มขึ้น โดยหาวิธีให้ได้มากที่สุดและใช้ไปให้คุ้มค่าที่สุด ปัญหานี้รวมไปถึงสถานะของผู้เรียนที่มาจากชนบทและผู้ที่อยู่ในเมืองมีโอกาสได้เห็นโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน ผู้เรียนที่มาจากภูมิภาคจะแสดงปัญหานี้ออกมาอย่างชัดเจน เช่น การใช้วัสดุที่ทันสมัยของผู้เรียนที่มีสถานภาพทางการเงินดี ทำให้เกิดคุณค่าทางความงามต่างกัน (นพวรรณ หมั่นทรัพย์, 2528)

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) กล่าวว่า อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนนั้นมีความสำคัญอย่างมากสำหรับการสอนให้นิสัยค้นคว้าด้วยตนเอง อุปกรณ์โดยทั่วไปจะประกอบด้วย

1. เอกสารแนะนำวิชาเรียน
2. หนังสือวารสาร จุลสารอื่น ๆ
3. อุปกรณ์ด้านวัสดุและเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ
4. สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

สำหรับปัญหาที่พบในการดำเนินงานในด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนนั้น วิชัย หวังไชยะ (2536) กล่าวว่า มีปัญหาในเรื่องของทุนทรัพย์ เนื่องจากมีจำกัด จึงทำให้ต้องตัดเทคนิคบางอย่างออก เพื่อเป็นการลดต้นทุนให้ได้มากที่สุดจนบางครั้งต้องหาทุนทรัพย์มาเพิ่มเติมเพื่อไม่ให้

การปฏิบัติงานคลาดเคลื่อนไปจากแนวคิดและรูปแบบจากเดิมไปมากนัก จากปัญหานี้ทำให้การทำงานเกิดความล่าช้า ปัญหาในเรื่องของเวลา เนื่องจากต้องแบ่งเวลาของวิชานี้ให้กับวิชาปฏิบัติอื่น ๆ อีกหลายวิชา ส่งผลให้อารมณ์ในการทำงานไม่ต่อเนื่อง ในเรื่องของระเบียบวินัยในการบังคับตนเอง และในเรื่องของความยุ่งยากในการซื้อหาอุปกรณ์ต่าง ๆ เพิ่มเติม ทั้งหมดนี้ยังสอดคล้องกับนุชนัย แม่บุญเรือน (2536) กล่าวว่า มีปัญหาในด้านงบประมาณ เนื่องจากคาดคะเนงบประมาณไว้ต่ำกว่าความเป็นจริง ทำให้ต้องหาเพิ่มเติมอีกในภายหลัง ประกอบกับต้องลงเรียนวิชาอื่น ๆ ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติอีกมาก ทำให้ต้องให้ความสำคัญกับวิชาอื่น ๆ ด้วย เนื่องจากมีผลต่อการจบการศึกษาทั้งสิ้น

ปัญหาที่เกี่ยวกับทักษะพื้นฐานของผู้เรียน

National Art Education Association (1976) กล่าวถึงเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับศิลปะทั้งในส่วนของภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีว่า จะทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ รู้จักการทำงานศิลปะและมีคุณสมบัติในการนำความรู้และทักษะไปใช้ในการวิเคราะห์ บรรยาย และประเมินงานศิลปะได้ ชลุด นัมเสมอ (2529) กล่าวเสริมอีกว่าความคิด หรือจินตนาการกับการกระทำหรือทักษะจะต้องเติบโตคู่กัน แต่ฝ่ายจะสนับสนุนซึ่งกันและกันให้เจริญขึ้น เมื่อจินตนาการแก่กล้าขึ้น ทักษะก็จะต้องเติบโตสูงขึ้นเพื่อสนองตอบจินตนาการ ทักษะในการแสดงออกชัดเจนและรุนแรงเท่าใด ก็จะช่วยผลักดันจินตนาการให้ขยายตัวกว้างไกลและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

Gates (1995) กล่าวว่า ทักษะของผู้เรียนศิลปะเป็นสิ่งที่ครูเห็นว่ามีความจำเป็นมาก แต่ในปัจจุบันคุณลักษณะเหล่านี้มีไม่มากนักในตัวของผู้ที่มาเรียนวิชาชีพทางศิลปะสอดคล้องกับกาญจนา บุญรัมย์ (2524) ได้ทำการศึกษาวิจัย พบว่า ในด้านปัญหาการเรียนการสอนเป็นปัญหาที่สำคัญคือ ผู้เรียนขาดทักษะในการค้นคว้าหาความรู้และผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงและรู้ข้อเท็จจริงมากที่สุดนั้นได้ให้ความเห็นไปตามสภาพความเป็นจริงที่ตนประสบอยู่ในเรื่องของความแตกต่างกันในพื้นที่ความรู้ทางศิลปะของผู้เรียน ความแตกต่างทางประสบการณ์ และทักษะในการปฏิบัติงาน (วิมา มิ่งขวัญ, 2530) นอกจากนี้การให้ลงมือฝึกฝนปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะโดยตรงจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะและสามารถแก้ปัญหา นั้น ๆ ได้ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539)

สำหรับทักษะการทำงานภาคทฤษฎีนั้น ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (2524) กล่าวว่า จะประกอบไปด้วย

1. การอ่าน เป็นการศึกษาทางเดียวที่ผู้เรียนจะได้รับมากที่สุด
2. การบันทึก เป็นสิ่งสำคัญที่อาจารย์ผู้สอนควรบอกกล่าวนิสิตนักศึกษาให้ทราบคือการบันทึก และควรได้บันทึกแหล่งที่มาไว้โดยละเอียดสำหรับการอ้างอิงหรือใช้ประโยชน์อื่น ๆ ต่อไป
3. การตีความ ผู้สอนควรอธิบายให้ผู้เรียนรู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการตัดสินใจปัญหาหรือแก้ไขปัญหิต่าง ๆ
4. การรายงาน เป็นการเสนอแนวคิดเนื้อหาหรือเรื่องราวให้ผู้อื่นอ่าน จึงจำเป็นต้องเสนออย่างมีลำดับขั้นตอน มีรูปแบบที่แน่นอน ภาษาสำนวนเข้าใจง่าย ชัดเจน

กล่าวโดยสรุป ปัญหาการดำเนินงานในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการเรียนการสอนแบบให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง คือ บทบาทของผู้สอน บทบาทของผู้เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน และทักษะพื้นฐานของผู้เรียน ซึ่งทั้งหมดนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ดังนั้นในการแก้ปัญหาควรจะต้องแก้ที่องค์ประกอบทุกส่วน จึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งระบบ ดังที่วีเชียร ประยูรชาติ (2540) กล่าวว่า การทำงานทั้งหลายจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ การจัดการเรียนการสอนก็จะมีปัญหาเกิดขึ้นเป็นประจำ บางปัญหาจะเกิดขึ้นทุกปีกลายเป็นปัญหาซ้ำซาก ปัญหาในอดีต แต่มีผลเกี่ยวเนื่องมาถึงปัจจุบันและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะมีผลกระทบกลายเป็นปัญหาในอนาคตได้ หากแก้ปัญหาการเรียนการสอนด้วยวิธีการสอนแบบเดิม ๆ ก็ไม่อาจแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ จึงจำเป็นต้องแสวงหาคิดค้น แนวทางหรือวิธีการใหม่ๆ มาแก้ปัญหา เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น สำหรับในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. ปัญหาด้านบทบาทของผู้สอน ได้แก่ วิธีสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเอง การให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้เรียน การดำเนินการสอน และการประเมินผล
2. ปัญหาด้านบทบาทของผู้เรียน ได้แก่ การทำความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของวิชาการสำรวจตนเอง การดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ การพบอาจารย์ที่ปรึกษา การแบ่งเวลา และการมีระเบียบวินัยในตนเอง
3. ปัญหาด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน ได้แก่ อุปกรณ์การสอนของสถาบันคือสถานที่ทำงานปฏิบัติ เอกสารและตำราเรียนต่าง ๆ อุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อุปกรณ์

การเรียนคือ งบประมาณหรือทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ส่วนตัวที่จำเป็นต่อการทำงาน และการใช้เวลาในการทำงาน

4. ปัญหาด้านทักษะพื้นฐานของผู้เรียน ได้แก่ ทักษะของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติงาน คือ การค้นคว้าเพื่อสรุปความคิดและนำไปพัฒนาได้ การแก้ปัญหาทักษะของผู้เรียนในด้านทฤษฎี คือ การอ่าน การบันทึก การตีความ และการทำรายงาน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

บรรลือ ขอรวมเดช (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ในด้านการวางแผนการสอน สื่อการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน การประเมินผลและเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ยังศึกษาถึงปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติอันเนื่องมาจากผู้เรียน ผู้สอน การบริหารหลักสูตร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยอาจารย์สอนวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร รวม 10 แห่ง จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า และแบบปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยส่วนรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับบ่อยครั้ง เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า การปฏิบัติด้านเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผลมีการปฏิบัติบ่อยครั้งซึ่งได้แก่ จินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความขยัน เอาใจใส่และการตรงต่อเวลาในการส่งงาน มีการปฏิบัติเป็นประจำ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีการปฏิบัติเป็นประจำมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การให้คำแนะนำติชมแก้ไข และการวัดผลด้วยการตรวจผลงานที่มอบหมาย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การใช้เครื่องฉายภาพยนตร์ ด้านปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติโดยส่วนรวมพบว่า มีปัญหาปานกลางเมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่และวัสดุอุปกรณ์เป็นปัญหามาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ห้องเรียนศิลปะภาคปฏิบัติไม่เพียงพอกับความต้องการและข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดแสดงว่าไม่ค่อยเป็นปัญหา คือ ผู้สอนไม่ได้สอนวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นประจำ

วิทยา เริงโกสุม (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของนักศึกษา วิชาเอกศิลปะ ระดับอนุปริญญาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาชีพลีปะในสหวิทยาลัยพุทธชินราชและสหวิทยาลัยล้านนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาวิชาเอกศิลปะระดับอนุปริญญาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาชีพลีปะในสหวิทยาลัยพุทธชินราช และสหวิทยาลัยล้านนา โดยมีประชากรคือนักศึกษาวิชาเอกศิลปะสหวิทยาลัยพุทธชินราช 30 คน และนักศึกษาวิชาเอกศิลปะสหวิทยาลัยล้านนา 32 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม

จากผลการวิจัยซึ่งสรุปได้ว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาวิชาเอกศิลปะสหวิทยาลัยพุทธชินราชและสหวิทยาลัยล้านนาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาชีพลีปะ โดยส่วนรวม ไม่แตกต่างกัน

1. ในด้านหลักสูตรนั้น จากผลการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นและปัญหาด้านหลักสูตรวิชาชีพลีปะ ได้พบว่านักศึกษาวิชาเอกศิลปะในสหวิทยาลัยพุทธชินราชมีความเห็นว่า เป็นปัญหาปานกลาง

2. ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน จากการศึกษาวิจัยพบว่าข้อแตกต่างในด้านกิจกรรมการเรียนการสอนของทั้งสหวิทยาลัยพุทธชินราชและสหวิทยาลัยล้านนา ก็คือการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพลีปะยังไม่เหมาะสม ซึ่งอาจจะเป็นผลกระทบไปถึงการจัดชั่วโมงสำหรับการปฏิบัติอาจจะไม่เพียงพอ

3. ด้านการสื่อการเรียน จากผลการวิจัยพบว่าในด้านสื่อการเรียนการสอนทั้งสองสหวิทยาลัยคือ มีความเห็นว่าเป็นปัญหาปานกลาง โดยเฉพาะเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ไม่เพียงพอกับจำนวนนักศึกษา ซึ่งในเรื่องนี้อาจเป็นเพราะสิ่งเหล่านี้จำเป็นสำหรับนักศึกษามาก เพราะจะเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสภาพการเรียนการสอนให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ

4. ด้านผู้สอน จากผลการวิจัยพบว่าด้านผู้สอนนักศึกษาวิชาเอกศิลปะ โดยที่ทั้งสองสหวิทยาลัยให้ความเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาน้อย แต่ควรจะมีการเชิญวิทยากรที่มีความชำนาญในวิชาชีพลีปะมาสอนเสริมให้นักศึกษาให้มากขึ้น เพื่อจะได้มีทักษะและประสบการณ์ กว้างขวางขึ้น และอีกสิ่งหนึ่งที่นับว่าเป็นสิ่งสำคัญของผู้สอนก็คือ การสอนให้สอดคล้องโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. ด้านการวัดผลและการประเมินผลพบว่านักศึกษาวิชาเอกศิลปะทั้งสองสหวิทยาลัยพุทธชินราชและสหวิทยาลัยล้านนามีความเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ถ้าดูในรายข้อจะพบว่าในเรื่องของการวัดผลที่เน้นการสอบปลายภาคมากเกินไปหรือเน้นภาคทฤษฎีมากเกินไป

วิณา มิ่งขวัญ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความเห็นระหว่างอาจารย์และนักศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการสภวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ ประชากรประกอบด้วยอาจารย์ผู้สอน 20 คนและนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา 245 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประกอบด้วย แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่าและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษาดังนี้คือ

1. ด้านหลักสูตร อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นปัญหาในระดับน้อย
2. ด้านผู้สอน อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นปัญหาในระดับน้อย
3. ด้านผู้เรียน อาจารย์มีความเห็นว่า เป็นปัญหาในระดับปานกลาง ส่วนนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย
4. ด้านการวัดและประเมินผล อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นปัญหาในระดับน้อย
5. ด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่และเรื่องอำนวยความสะดวก อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นปัญหาในระดับปานกลาง และ
6. ด้านแหล่งค้นคว้าและบริการ โสตทัศนูปกรณ์ อาจารย์มีความเห็นว่า เป็นปัญหาในระดับมาก ส่วนนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับปานกลาง

ในการเปรียบเทียบความเห็นของอาจารย์และนักศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการสภวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ พบว่า อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นไม่แตกต่างกัน นอกจากในด้านผู้เรียน และแหล่งค้นคว้าและบริการ โสตทัศนูปกรณ์

ขันติ เจริญอาจ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรี เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะในสภวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะ โดยมีกลุ่มประชากรคือ อาจารย์ผู้สอนวิชาความเข้าใจในศิลปะ

20 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เรียนวิชาความเข้าใจในศิลปะจำนวน 472 คน จาก สหวิทยาลัยรัตน โกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย ในด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน คุณสมบัติของผู้เรียนการใช้เอกสารและตำราประกอบการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาและหลักสูตรวิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอนและการวัดผลและประเมินผล

2. เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจศิลปะพบว่า ความเห็นในด้านคุณสมบัติของผู้เรียน การใช้เอกสารและตำราประกอบการเรียนการสอน วิธีสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผล อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกันยกเว้น ความคิดเห็นด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอนด้านเนื้อหาวิชาและหลักสูตร

งานวิจัยต่างประเทศ

Akolo (1982) ทำการวิจัยเรื่อง Evaluation of an Arts and Crafts Program in the Fourth and Fifty years of Teachers' Colleges in ten States of Nigeria. มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินค่าความเหมาะสมของเครื่องมือศิลปะในหลักสูตรวิทยาลัยครู ระดับการศึกษาขั้นต้นใน วิทยาลัยครูจาก 10 มลรัฐ ประเทศไนจีเรีย โดยได้ตั้งคำถามสำหรับการค้นคว้าดังนี้ คือ 1) ก่อนที่จะได้รับเครื่องมือทางการสอน ครูได้ทำอะไรบ้างเกี่ยวกับวิชาศิลปหัตถกรรม 2) ครูมีประวัติการศึกษาอย่างไร 3) ครูได้รับการสนับสนุนอย่างไรบ้างจากสภาพรอบข้าง 4) กลุ่มนักเรียนใดที่เลือกเรียนศิลปะ 5) เครื่องมือที่มีอยู่ในวิทยาลัยครูนั้นได้ใช้ให้บรรลุถึงจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และ 6) เครื่องมือการสอนนั้นมีผลเสียกับแนวความคิด ทักษะ หรือประสบการณ์ของการศึกษาบ้างหรือไม่

วิธีการวิจัยได้ปฏิบัติดังนี้ บันทึกข้อมูลการพัฒนาเครื่องมือในหลักสูตร วิเคราะห์ความมุ่งหมายทั่วไปของเครื่องมืออย่างละเอียดหาความสัมพันธ์ทางทฤษฎีศิลปศึกษา พิจารณาตัดสินความเกี่ยวข้องภายในของเครื่องมือ และวิเคราะห์เพื่อตัดสินการนำไปใช้ของเครื่องมือ ในการให้ วัตถุประสงค์ และจากสภาพรอบข้างนั้นสนับสนุนการทำงานหรือไม่

แบบสอบถามใช้ถามกับนักศึกษาวิชาศิลปะชั้นปีที่ 4 และปีที่ 5 และสอบถามอาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปะ โดยแบบสอบถามได้เน้นในหัวข้อการสอน หลักสูตร จุดประสงค์ และปรัชญาในการสอน ซึ่งดำเนินการและประเมินค่าเป็นรายงาน

Vongsingthong (1984) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *Faculties Perceptions of the Use and Effectiveness of Instruction Media in Teaching Studio Art Course*. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการใช้และประสิทธิภาพ และผลของสื่อการสอนตามการรับรู้ของผู้สอนในวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วย ครูผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยเลือกจากโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าไคสแควร์และทดสอบสมมุติฐานการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า 1. สื่อการสอนถูกใช้อย่างกว้างขวางในสถาบันทุกชนิดในทุกพื้นที่ที่สอนศิลปะภาคปฏิบัติ 2. สื่อการสอนถูกใช้บ่อยมากที่สุดโดยครูศิลปะที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 11 ปี 3. สื่อการสอนถูกพบว่าใช้บ่อยมากในห้องเรียนที่มีนักศึกษามากกว่า 13 คน 4. สื่อการสอนแต่ละชนิดสนับสนุน และส่งเสริมวัตถุประสงค์การสอนที่แตกต่างกัน 5. การใช้ และผลของสื่อการสอนในวิชาศิลปะภาคปฏิบัติมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความเข้าใจของอาจารย์

Kessler (1989) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *Personality Characteristics of College art Instructors in Seven Midwestern States*. โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อการศึกษาขอบเขต และเปรียบเทียบคุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอนศิลปะในวิทยาลัย และการเปรียบเทียบการสอนและงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ อาจารย์ศิลปะในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย วิจัยดำเนินการให้อาจารย์ศิลปะวิทยาลัยจำนวน 107 คน ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับคุณลักษณะหน้าที่ของอาจารย์ 16 ลักษณะ และเปรียบเทียบการสอนโดยอาจารย์ศิลปะวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยในรัฐเขตตะวันตกกลาง 7 รัฐ เป็นชายจำนวน 54 คนและหญิง 44 คน การเปรียบเทียบการสอน 4 อย่าง คือ การสอนในสตูดิโอ ประวัติศาสตร์ศิลปะ ศิลปศึกษา การออกแบบและการออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปะ ผลการวิจัย พบว่า อาจารย์มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เรียงตามลำดับ คือ มีความกล้าแสดงความคิดเห็น มีความมั่นใจในตนเอง มีความยุติธรรม มีความกล้าเสี่ยง มีจิตใจเมตตากรุณา อารมณ์อ่อนไหว มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบและการศึกษา บุคลิกลักษณะอาจารย์ 16 ลักษณะไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การเปรียบเทียบการสอนของอาจารย์ ด้านเพศของอาจารย์ผู้สอนศิลปะในกลุ่ม 4 กลุ่มวิชาไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบภาระงานที่เกี่ยวข้องของอาจารย์ศิลปะไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดขององค์ประกอบ การเรียนการสอน คือ ผู้เรียน เพราะจะทำให้ผู้เรียน ได้รู้จักคิด วิเคราะห์ และรู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ที่ต้องการ ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และรู้จักค้นคว้าเพิ่มเติมเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว และหนึ่งในวิชาที่ เน้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง คือ วิชาโครงการการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้อง แสดงศักยภาพในการทำงานของตนออกมาอย่างเต็มที่ทุกขั้นตอน เพื่อผลิตผลงานทฤษฎีและปฏิบัติ ที่มีคุณค่าทางความคิดและมีความสมบูรณ์แบบออกมาให้ได้ สุดท้ายก็จะกลายเป็นประสบการณ์ อันมีค่าที่ผู้เรียนจะได้รับและติดตัวผู้เรียนต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญที่จะต้อง ศึกษาปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศิลปะศึกษาส่วนบุคคลในหลักสูตร ศิลปะศึกษา ของสถาบันราชภัฏ โดยเฉพาะด้านบทบาทของผู้สอน บทบาทของผู้เรียน อุปกรณ์การ เรียนการสอน และทักษะพื้นฐานของผู้เรียน เพื่อเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์และความมั่นใจ ให้กับนักศึกษาศิลปะศึกษา ก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมให้ดียิ่งขึ้น